

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Olomouc, 2024

Bc. Renáta Grigoriadisová

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyriometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Sociální práce
specializace Sociální práce s rodinou

Senior jako oběť domácího násilí

Diplomová práce

Bc. Renáta Grigoriadisová

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Jurníčková, Ph.D.

Olomouc, 2024

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci, 12. 4. 2024

Bc. Renáta Grigoriadisová

Jméno, Příjmení

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Pavlíně Jurníčkové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, její cenné rady, věcné připomínky, ochotu a vstřícnost při konzultacích v průběhu vypracovávání diplomové práce. Rovněž chci poděkovat celé mé rodině, za trpělivost a jejich podporu po celou dobu studia.

Obsah

Seznam zkratk	7
Úvod	8
1 Domácí násilí	11
1.1 Vymezení pojmu domácího násilí	12
1.2 Podoby domácího násilí.....	14
1.2.1 Znaký a druhy domácího násilí	16
1.2.2 Příčiny domácího násilí	19
1.2.3 Dynamika domácího násilí.....	20
1.3 Aktéři domácího násilí.....	22
1.3.1 Osoba agresora	22
1.3.2 Osoba oběti.....	23
2 Domácí násilí a senioři.....	26
2.1 Vymezení seniora	26
2.2 Charakteristika domácího násilí na seniorech	27
2.3 Aktéři domácího násilí na seniorech a jejich důvody k násilnému chování.....	30
2.4 Řešení domácího násilí na seniorech.....	32
3 Metody sociální práce.....	35
4 Projekt.....	39
4.1 Cíle projektu	39
4.2 Aktivity a indikátory projektu	40
4.3 Stakeholders projektu	52
4.4 Personální zajištění projektu.....	54
4.5 Logický rámec projektu.....	57
4.6 Časový harmonogram projektu	60
4.7 Finanční analýza projektu.....	62

4.8	Riziková analýza.....	64
4.9	Důvody realizace projektu.....	67
	Závěr.....	70
	Bibliografie.....	71
	Seznam tabulek	76
	Seznam obrázků	77
	Seznam grafů.....	78

Seznam zkratk

BESIP	Bezpečnost silničního provozu
BKB	Bílý kruh bezpečí
ČR	Česká republika
DN	Domácí násilí
WHO	Světová zdravotnická organizace

Úvod

Tato práce se zaměřuje na jeden z velmi specifických fenoménů dnešní doby: domácí násilí na seniorech. Přestože je v posledních letech domácímu násilí věnována dostatečná pozornost, násilí na seniorech je oblastí, kterou můžeme považovat za nejméně prozkoumanou. Jednou z příčin může být fakt, že problematika násilí na seniorech je velmi citlivé téma. Připustit si, přiznat si, svěřit se okolí, že nám ubližuje nejbližší člověk, je velmi těžké a bolestivé. Strach, stud a sebeobviňování častokrát zapříčiní, že se o této skutečnosti nikdo nedozví. Na druhou stranu se jedná o jev, který zaznamenáváme i ve velmi vyspělých zemích a s rostoucím znepokojením jej mapuje také WHO. Násilí na seniorech je dnes již globálním fenoménem a na západ od České republiky je předmětem dlouhodobějšího studia. Proto může nahlédnutí do zahraniční literatury objasnit mnohé související jevy, příčiny a důsledky. Násilí proti seniorům (*Elder Abuse*) se postupně stává jednou z velkých globálních výzev. Tento problém je stále akutnější už vzhledem k faktu, že naprostá většina současných populací stárne. Jde o globální proces, kterého si už delší dobu všimá řada specialistů. Například Leeson a Harper (2008, s. 2) pracují se skutečností, že přibližně 8 % světové populace v roce 1950 představovali lidé ve věku 60 a více let, zatímco v roce 2006 se toto číslo zvýšilo na 11 %. Budeme-li tento poměr extrapolovat, v roce 2050 to bude 22 %.

Ke zneužívání seniorů může docházet prakticky v jakémkoli prostředí, v jakékoli sociálně-ekonomické skupině, a přitom jeho odhalení není příliš snadné. Téma násilí proti seniorům není úplně nové, nicméně součástí veřejného diskurzu je jen velmi krátce. Je to skutečně fenomén současných dějin a téma jako takové zůstává stále výzvou (definice, porozumění, jeho konstitutivní prvky). Podobně jako je tomu u jiných forem násilí, i v tomto případě jde často o nestravitelné tabu, které je zahaleno ve stínu tajemství a studu a bývá považováno za „skrytý problém“ společnosti (Phelan, 2013, str. 1). Nicméně se nesmí zapomínat, že násilí proti seniorům má vážné následky: vedle těch krátkodobých jako jsou možné pohmožděniny, fraktury, stres a finanční ztráty, můžeme snadno identifikovat dlouhodobé účinky jako je předčasné úmrtí, deprese, pokračující psychické strádání nebo dlouhodobé prožívání strachu.

V moderní společnosti definice seniora (staršího člověka) odráží rozlišení, které pochází od kancléře Otto von Bismarcka, který na konci 19. století rozlišoval mezi obecnou populací a penzisty nad 65 let věku. V důsledku toho se v mnoha západních zemích začala uznávat

demarkační linie 65 let seniorského věku. Tento věk se pokládá za hranici odchodu do důchodu a používá se při výpočtu indexu závislosti (Phelan, 2013, s. 2).

S celosvětovým nárůstem násilí proti seniorům se očekává poměrně vysoký potenciál dalšího růstu tohoto fenoménu i do budoucna. Je tím pádem důležité této sociální výzvě porozumět, protože jen tak bude možno implementovat preventivní opatření na všech společenských úrovních.

Nemalou roli v tomto fenoménu hraje tzv. ageismus. To je důležitý faktor, který musíme brát v úvahu v oblasti násilí proti seniorům v kontextu konkrétního zdravotního systému. Zdravotní systém, coby společenská instituce, může odrážet předsudky spojované s ageismem a ty mohou dále šířit jeho zaměstnanci, zdravotníci a představitelé (Garner, 2004, s. 18). Ageistické předsudky zaměstnanců zdravotní péče mohou představovat významný příspěvek k deficitní péči o starší lidi.

Předtím, než se zaměřím na specifika násilí v rámci sociální skupiny seniorů, je nezbytné si nejprve obecně přiblížit pojem domácího násilí a jeho charakteristiku. Je klíčové porozumět proč a za jakých okolností domácí násilí vzniká, jaké má důsledky, jaké jsou jeho charakteristické znaky, dynamika a průběh.

Žádné násilí by nemělo být přehlíženo a tolerováno. Stejně jako jiným negativním jevům je i domácímu násilí lépe předcházet a snižovat riziko jeho vzniku (Matoušek, 2008, s. 154). Prevence je podle Matouška (2008, s. 154) „...*soubor opatření, jimiž se předchází sociálnímu selhání, a to zejména těm typům selhání, které ohrožují základní hodnoty společnosti.*“ Nezastupitelnou a důležitou úlohu při řešení problematiky domácího násilí hraje sociální práce (Ševčík a kol., 2011, s. 151 – 155). Měla by umět identifikovat a nalézat způsoby řešení sociálních problémů. To vyžaduje neustálou aktualizaci znalostí o jejich povaze, vzniku a vývoji v čase. Matoušek o sociální práci uvádí, že se jedná o: “*Společenskovědní disciplínu i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmirňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti).*“ (Matoušek, 2008, s. 11). Na pomoc obětem domácího násilí pamatuje také zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, ve kterém se nachází ustanovení o sociálním poradenství. To rozlišuje dvě formy, základní a odborné. A právě odborné poradenství se poskytuje obětem domácího násilí. Obětem tohoto násilí je pomoc poskytována i formou sociálních služeb, mezi které můžeme řadit např. intervenční centra, krizovou pomoc, telefonickou krizovou pomoc. Existuje

množství konkrétních a specifických nástrojů, které sociální pracovníci aplikují při práci s oběťmi domácího násilí. V případě, že se jedná o oběť v seniorském věku, je třeba navíc vložit také poznatky ze sociální práce se seniory. Ti mají určitá specifika, která je třeba brát v úvahu.

Důležitými prvky v boji proti násilí mezi nejbližšími jsou osvěta a prevence. Ve své diplomové práci proto navrhuji preventivní projekt na téma domácího násilí na seniorech, přičemž cílem projektu je seznámit veřejnost s touto problematikou, zvýšit její informovanost a povědomí o této problematice. Je zde navrženo několik klíčových aktivit, které přispějí k větší informovanosti o možnostech pomoci a podpory seniorů při řešení situace, která nese znaky domácího násilí. Z těchto aktivit jsou dvě zaměřeny přímo na vlastní oběti tohoto násilí. Jedná se o zřízení a činnost skupiny anonymních obětí a vytvoření resocializačních programů pro oběti.

Práci na téma senioři a domácí násilí jsem si vybrala záměrně. Řadu let jsem pracovala jako policistka na obvodním oddělení policie České republiky, kde jsem se s problematikou domácího násilí setkávala. Účastnila jsem se také řady preventivních aktivit na téma domácí násilí. Avšak, podívám-li se zpětně na tyto preventivní aktivity, uvědomuji si, že z pozice Policie ČR jsme jen informovali veřejnost o tom, co to domácí násilí je, jak jej rozeznat a jaké jsou jeho znaky. Návrhem řešení byla většinou pouze rada oznámit toto jednání právě na Policii ČR a předání vizitky či informačního letáku, který obsahoval informace o existenci Bílého kruhu bezpečí.

1 Domácí násilí

Do 70. let minulého století byla problematika domácího násilí upozaděna. Stála mimo zájem odborníků i veřejnosti. V kontextu České republiky (dále jen ČR) významnou proměnu představovala změna režimu v roce 1989. Tato proměna zaznamenala nejen nové politické poměry, ale rovněž otevírání společnosti. Svou postupnou změnou prošly také vztahy, a to nejen vztahy mezi muži a ženami, ale také mezi rodiči a dětmi. V rámci těchto změn se začalo mluvit o fenoménech, které zůstávaly doposud poněkud tabuizované nebo nedostatečně reflektované. Patří sem například právě fenomén domácího násilí. Koncem milénia začala otevřená diskuse o této problematice jako o zásadním společenském problému. Nové problémy si žádaly nová řešení (Ševčík a kol., 2011, s. 8). Jedním z těchto řešení byl vznik prvních institucí, které se věnovaly obětem domácího násilí, jejich ochraně, případně prevenci. Postupně narůstal jejich vliv na veřejné mínění. K otázce domácího násilí začaly přistupovat aktivněji i samotné státní orgány. Změnil se rovněž pohled odborníků, jež překonal tradiční „tabu soukromí“ a konflikty, k nimž v domácnostech dochází, začaly být postupně vyšetřovány (Čírtková, 2020, s. 9).

Za jednu ze zásadních změn lze považovat novelu trestního zákona. V roce 2004 se v trestním zákoně poprvé objevil trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě nebo osoby blízké (§ 215a zák. č. 140/1961 Sb., trestního zákona), přičemž 1. 1. 2010 došlo k nové právní úpravě a v současnosti hovoříme o týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku). Od roku 2007 vstoupil v platnost zákon na ochranu před domácím násilím (zák. č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím) a představoval zcela nový přístup k řešení dané problematiky. Jednou z nejvýznamnějších novinek tohoto zákona bylo zavedení institutu vykázání, umožňující Policii ČR vykázat násilnou osobu ze společného obydlí na dobu 10 dnů. Zároveň byl upraven zákon o sociálních službách. Vznikla intervenční centra, která nabízejí pomoc osobám ohroženým domácím násilím (Kotková, 2014, s. 15).

Instituce na obranu obětí domácího násilí dnes existují celosvětově. Zaměřují se na poskytování podpory, ochrany a pomoci obětem domácího násilí, ale nabízejí také další služby jako právní poradenství či psychologickou podporu. Organizací, která se touto problematikou jako jedna z prvních začala zabývat v ČR, je Bílý kruh bezpečí (dále jen BKB). Svou pomoc obětem domácího násilí nabízí již přes 30 let.

1.1 Vymezení pojmu domácího násilí

Násilí, a to ve všech jeho podobách, je součástí lidského života. Jde o destruktivitu vestavěnou do lidské přirozenosti, jejíž podoby jsou historicky a kulturně proměnlivé a podmíněné. Bez ohledu na své podoby a projevy je násilí v lidských společnostech všudypřítomné (Gjuričová, Kocourková, Koutek, 2000, s. 13). Je vysoce nepravděpodobné, že by v lidských dějinách existovaly společnosti bez násilí. Fenoménu násilí se věnuje poměrně široká škála disciplín, od teoretických až po ty, které se setkávají s násilím v každodenní podobě. Navzdory této intenzivní a konstantní přítomnosti násilí ve společnostech a napříč kulturami, násilí nemá zcela jasnou a jednoznačnou definici (Mareková, 2019, s. 29 – 32). Mezi pocity, které násilí vyvolává, řadíme strach, úzkost, bezmocnost, vztek, ale také touhu po odplatě. Prožitek násilí zanechává hluboké stopy, které lze jen těžko odstraňovat. Stejně tak se negativně podepisuje na psychické odolnosti, nervové soustavě, na *well-being* (cesta k životní pohodě a duševnímu zdraví) nebo sebepojetí (*self-concept*) (Ortiz, 2016, s. 22 – 24). A právě pro definování, objasnění a správné pochopení pojmu domácího násilí je důležité vysvětlit samotný pojem násilí. Vzhledem k absenci jasně etablovaných definic to může být obtížné.

Obecně jsou za násilí označovány všechny formy ubližování a utlačování. Do této problematiky je možno řadit fackování, kopání, bití pěstmi, bodání, strkání ze schodů, svazování, škrcení a další (Spurný, 1996, s. 7). Násilím se také rozumí „*zlé nakládání, tělesné útoky, pohružky obdobným chováním nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby. Jde o agresi jedné osoby proti druhé (nebo jejímu většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.*“ (Voňková, Spoustová, 2008, s. 13). Norský psychoterapeut Per Isdal násilí definoval následujícím způsobem: „*Násilí je čin namířený proti druhému člověku, který mu má ublížit, způsobit bolest, zastrašit ho nebo ponížit, aby jednal proti své vůli, respektive aby nejednal podle své vůle.*“ (Jakobsen, Råkil, 2017, s. 33). Z výše uvedeného je však zcela zřejmé, že veškeré násilí vychází z asymetrie moci, kde jedna ze stran se nachází v situaci bezmocné, zatímco druhá moc vlastní a využívá ji k zneužití (Vodáčková, 2007, s. 459).

Skutečnost, že násilí není jednoznačně specifikovatelné, se projevuje absencí přesné definice v právních normách, jako je trestní zákoník ČR. Tento zákon obsahuje ustanovení § 119, které stanoví, že spáchání trestného činu násilí je trestný čin na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem (§ 119, zák. č. 140/1961 Sb.,

trestního zákona). Výklad tohoto ustanovení se týká situací, kdy bylo násilí použito jako prostředek k dosažení cíle. Je zřejmé, že přesná definice pojmu násilí v právním kontextu chybí.

Není pochyb, že různé podoby násilí je možno vnímat a chápat odlišně a většinou je možné je rozlišit. Jinak je nahlíženo na násilí, které je součástí válečného konfliktu a jinak na násilí v podobě teroristického útoku uprostřed v míru žijící zemi. Rozlišovat je důležité, protože násilí může být v jistých kontextech srozumitelné, snadno ospravedlnitelné a dokonce žádoucí. Například ve středověku běžné a nábožensky motivované umrtvování těla či sebesmrtičství bylo ve své době pochopitelné, a dokonce bylo vnímáno jako projev ctivosti, zatímco dnes sebepoškozování bude málokdo vyhodnocovat jako projev náboženské víry. Dříve to bylo převážně náboženství, náboženská kultura a morálka, které stanovovaly pravidla či normy mezilidského soužití. Dnes to je kultura a společnost, případně i jiné faktory. Ale jak kultura, tak společnost mají hlubší kořeny a vycházejí z náboženství. Kultura a společnost do značné míry určují role mužů a žen, definují formy jejich soužití, jejich rodičovskou roli a normy, jimiž by se měla řídit výchova dětí. Je to také společnost a kultura, které se hlásí nebo nehlasí k demokratickým hodnotám, schvalují nebo neschvalují fyzické násilí, stanovují hlavní hodnoty v rodině a výchově. Podobně to je kultura a společnost, které zastávají toleranci či případně netoleranci, pokud jde o jiná náboženství, jiné kulturní hodnoty apod. Formy násilí jsou historicky a kulturně podmíněné, a proto prodělávají změny (Mareková, 2019, s. 35 – 36).

V současné době se do popředí všeobecné pozornosti dostává fenomén **domácího násilí**. Jde o nebezpečnou a velmi rozšířenou formu agrese, která zasahuje do všech oblastí života oběti (Gjuričová, Kocourková, Kohoutek, 2000, s. 13).

Analogicky k tomu, že neexistuje jednotná definice pojmu násilí, neexistuje ani pro domácí násilí zatím jednotná definice. Výraz „domácí“ je interpretován tak, že násilí se odehrává v soukromém prostoru mezi osobami, které spolu mají blízký vztah. Právě proto je tato forma násilí považována za nebezpečnější než jiné formy násilí. Může být skrytá a obtížněji identifikovatelná, což může vést k prohlubování závažnosti a trvání násilných situací (Chaloupková, 2022, s. 33).

Vývoj samotného pojmu je komplikovaný a stále není dovršen. Přizpůsobuje se kontextu a potřebám soudobé společnosti. Prvotní význam zahrnoval v podstatě pouze fyzické násilí muže, manžela, partnera vůči jeho ženě (Stočesová, Čáp, 2020, s. 26). Postupem času

a vlivem zkušeností se pojetí domácího násilí začalo rozšiřovat a modifikovat. Dnes v sobě sousloví domácí násilí zahrnuje jak partnerské násilí (tím je považováno i násilí v homosexuálních vztazích), tak tzv. transgenerační neboli mezigenerační násilí (resp. násilí rodičů vůči dětem nebo naopak násilí dětí vůči rodičům a seniorům žijícím ve společné domácnosti). Dokonce se zde řadí sourozenecké násilí a násilí mezi dalšími členy sdílené domácnosti či širší rodiny. Od toho se začal odvíjet název pro násilí páchané v domácím prostředí. V současnosti se lze setkat s termíny: intimní násilí, rodinné násilí, partnerské násilí, násilí v blízkých vztazích aj. (Stočasová, Čáp, 2020, s. 26).

Samotná odborná literatura pak uvádí řadu definic násilí a domácího násilí. Domácí násilí zahrnuje všechny formy fyzického, sexuálního a psychického týrání ve všech druzích blízkých vztahů, včetně vážných pohrůžek použití podobného násilí (Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010, s. 227). Domácí násilí v sobě zahrnuje násilí mezi osobami žijícími ve společném obydlí, zpravidla i ve společné domácnosti. Dochází k němu opakovaně, často i skrytě před veřejností. Jedná se o specifický způsob chování člověka (osoby násilné), kterým vyvolává u druhého (osoby ohrožené) strach, a tím ovládá jeho chování (Paprsteinová, Navrátilová, Botek, 2019, s. 11).

Bez ohledu na to, jak je domácí násilí definováno, nelze popřít, že v těch nejintimnějších vztazích mezi nejbližšími dochází k porušení základní důvěry. Dopouštějí se ho vůči sobě osoby, mezi nimiž je blízký vztah. Z psychologického hlediska pak bývají důsledky násilného chování pro ohroženou osobu závažnější než v případě násilí spáchaného cizím člověkem (Levová, 2010, s. 26). I proto je tento druh násilí vnímán a označován za nebezpečnou a velmi rozšířenou formu agrese, která je stále podceňovaná a má vysokou míru latence. Z tohoto důvodu je potřeba zvyšovat povědomí o závažnosti tohoto jednání a podporovat jakákoli preventivní opatření.

Domácí násilí má mnoho podob a forem a je jednou z nejrozšířenějších forem násilí ve světě. Zároveň je násilím nejméně koordinovaným a stejně jako jiné fenomény se v čase vyvíjí. V následující části se podívám na rozmanité podoby násilí, ale také na různé kontexty, v nichž se může odehrávat.

1.2 Podoby domácího násilí

Již bylo uvedeno, že fenomén domácího násilí (dále využívána zkratka DN) se ve společnosti (včetně té české) vyskytoval a dlouho šlo o tabuizované téma, které bylo a stále je provázené

bagatelizací, nedůvěřivostí a představou, že se jedná o osobní záležitost, nikoli společenský problém.

Výzkum týkající se otázek domácího násilí je relativně novým fenoménem po celém světě. Několik desítek let se tomuto problému věnují například v Austrálii, USA, nověji ve Velké Británii a Nizozemí. První výzkumy v těchto zemích přinesly údaje o výrazném rozsahu domácího násilí, ale společnost původně reagovala na tyto informace odmítavě. Postupně se ukázalo, že přes rozdíly v počtu a charakteru případů mezi jednotlivými zeměmi je domácí násilí vážným problémem, který postihuje všechny země a sociální skupiny, bez ohledu na úroveň vzdělání, náboženské vyznání, věk nebo etnickou příslušnost (Glendenning, 1999, s. 150).

V ČR začala být otázka DN tematizována až kolem roku 2000 a v roce 2001 byl publikován vůbec první reprezentativní výzkum domácího násilí (Stem, Domácí násilí II – údaje z výzkumu, 2024). Výzkumu se účastnilo 1724 respondentů nad 15 let věku z celé ČR, kteří byli dotazováni na fenomén DN v ČR. Výsledky ukázaly, že v roce 2001 v ČR trpělo DN přinejmenším 16 % populace ve věku nad 15 let. Bylo prokázáno, že ve všech uvedených případech šlo převážně o násilí fyzické, které bylo doprovázené násilím psychickým a bylo dlouhodobé. Navíc výzkum ukázal, že 60 % veřejnosti vědělo o DN z doslechu. Dále bylo zjištěno, že většina společnosti (71 %) považuje DN za naléhavý problém, který vyžaduje řešení, nesmí být tolerován a že rodina ani příbuzenstvo jej nevyřeší (Topinka, 2016, s. 19).

Na výzkum z roku 2001 navázalo reprezentativní šetření z roku 2006 (Stem, Domácí násilí II – údaje z výzkumu, 2024). Reprezentativní výzkum 2006 – STEM, 2006 se účastnilo 1690 respondentů nad 15 let věku. Ukázalo se, že informovanost české veřejnosti o DN se výrazně zlepšila. Kategorii „domácí násilí“ takřka u všech dotázaných odpovídala jasná představa, ovšem jak se DN bránit, věděla pouhá pětina dotázaných. Ukázalo se však, že téma se stalo součástí veřejného diskurzu a že existuje pro oběti ve společnosti pomoc. To byl oproti roku 2001 výrazný posun, protože tehdy bylo až 43 % občanů přesvědčeno, že DN je okrajovým problémem, zatímco v roce 2006 mělo stejný názor „jen“ 28 % občanů. Zvýšil se také podíl respondentů, kteří se domnívají, že okolí nemůže zůstat k projevům domácího násilí lhostejné. Navíc se ve společnosti viditelně oslabil mýtus, že DN se nedopouštějí na pohled slušní lidé (zde došlo k poklesu ze 64% na 51%). Nicméně řada mýtů v roce 2006 stále přetrvávala. Například mýtus o oběti, kdy o 7 % více populace se domnívá, že obětí jsou zpravidla slabé a bojácné ženy (Stem, Domácí násilí II – údaje z výzkumu, 2024).

Jak lze vyčíst z předešlého textu, studium a výzkum domácího násilí v ČR má relativně krátkou historii, což se projevuje zejména v nejednotné terminologii. Různé pojmy jako například „partnerské“, „manželské“, „intimní“ násilí nebo násilí „na ženách“, se používají k označení jednoho a téhož jevu: domácího násilí. V ČR bylo v minulosti sousloví domácí násilí vnímáno především jako násilí na ženách (Bednářová, 2009, s. 6). Tento název v sobě však skrývá veškeré podoby násilí vyskytující se uvnitř rodiny. Násilí mezi dospělými partnery, násilí páchané členy rodiny na dětech (týrání a zneužívání dětí v rodině), ale také násilí uvnitř rodiny páchané na seniorech (Čírtková, 2008, s. 10). Každé z nich má pak své vlastní specifické rysy.

Slovo „násilí“ svádí k představě, že při tomto jednání jde především o fyzické útoky. To však není pravda. Jako daleko důležitější se jeví to, co leží za násilným aktem jako takovým: cyklus promyšlených a záměrných aktivit, které mají svou vlastní dynamiku a specifické znaky (Ševčík a kol., 2011, s. 23 – 25).

1.2.1 Znaký a druhy domácího násilí

Jelikož k DN dochází opakovaně a dlouhodobě, zpravidla v soukromí (tzv. „za zavřenými dveřmi“) a mimo kontrolu společnosti, byly tyto charakteristiky Aliancí proti domácímu násilí využity k definování základních znaků (Kotková, 2014, s. 14). Jedná se o:

- opakování – násilné incidenty se opakují a mají svůj vývoj. Mohou mít různou podobu (fyzickou, verbální) a nelze je považovat za jednorázový incident,
- eskalace – incident má své fáze. Projevy násilí se stupňují, narůstá jejich intenzita. Agresor obvykle začíná psychickým násilím, později přistupuje k fyzickému útoku. Útoky mohou být vedeny proti lidské důstojnosti druhého, proti jeho zdraví a vyvrcholit mohou i útokem na život. V současné době je eskalace vnímána pouze jako podpůrný znak, protože zkušenosti naznačují, že v mnoha případech, dokonce i těch závažných, nebyla eskalace přítomna (Paprsteinová, Navrátilová, Botek, 2019, s. 13),
- asymetrický vztah – jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí, kde jedna představuje útočníka (pachatele) a druhá oběť. Tyto role se v čase nezaměňují, ale naopak upevňují a mají jasný profil,
- neveřejnost – k incidentům dochází v soukromí, ve známém prostředí, které ohrožená osoba považuje za bezpečné.

Je nutno mít na paměti, že každý případ je jedinečný a musí se posuzovat individuálně. Neznamená to tedy, že když nějaký znak v konkrétní situaci chybí, tak se hypotéza o domácím násilí zamítne (Stočasová, Čáp, 2020, s. 28).

Hojně a mylně rozšířenou domněnkou je, že v případě domácího násilí se jedná pouze o fyzickou agresi. Všechna výše popsaná kritéria však mohou být uplatněna na nejrůznější druhy násilí jako je násilí fyzické, psychické, ekonomické, sociální, případně sexuální, přičemž všechny se mohou odehrávat v kontextu domova a může docházet k jejich vzájemné kombinaci.

Fyzické násilí představuje využití fyzické síly k ohrožení nebo zranění jiné osoby, v extrémních případech může končit vážným zraněním nebo dokonce smrtí (Ševčík a kol., 2011, s. 47). Tato forma násilí zahrnuje rozmanité projevy fyzického jednání. Může se jednat např. o fackování, rány pěstí, kousání, pálení, kopání, pokusy o škrcení, třesení nebo zmítání, strkání ze schodů, ale i o další způsoby fyzického týrání, jako svazování nebo poutání, nasazování rouбіku nebo pytle přes hlavu, ale též míření zbraní aj. Jedná se o základní formu násilí (Conwayová, 2007, s. 14).

Psychické násilí zahrnuje rovněž různorodé způsoby – urážky, ponižování, zesměšňování, zstrašování, vyhrožování, nepřátelské odmítání, šikanování, zostuzování či osočování. Je nejběžnějším a nejvíce ničujícím aspektem domácího násilí (Čírtková, 2008, s. 26). Někdy se označuje jako násilí emocionální nebo citové. Avšak např. Dufková, Zlámal (2005, s. 9) či Střílková, Fryšták (2009, s. 15) vymezují emocionální násilí jako další samostatnou formu. Ať již je použita formulace psychické či emocionální, společným jmenovatelem je, že na rozdíl od násilí fyzického, se daleko obtížněji dokazuje. Poškozeno je v tomto případě sebehodnocení, sebeúcta a sebevědomí oběti. Psychické násilí může být spojeno s fyzickým násilím i jinými projevy násilí, ale velmi často se vyskytuje zcela samostatně (Conwayová, 2007, s. 23). Experti se shodují na tom, že popisují psychické násilí jako skrytou a podceňovanou formu týrání (Čírtková, 2020, s. 244). K tomu je nutno dodat, že psychické utrpení doprovází i všechny ostatní formy násilí.

Finanční či ekonomické násilí znamená, že agresor se snaží oběť odstavit od finančních prostředků. Může se jednat o její vlastní finanční prostředky nebo o finanční prostředky společné. Jednou z forem tohoto druhu násilí může být i zákaz oběti docházet do zaměstnání. Bez finančních prostředků oběť ztrácí možnost dělat věci sama, čímž se může snadno dostat

do izolace, která je další formou domácího násilí (Papsteinová, Navrátilová, Botek, 2019, s. 18).

Sociální izolace se projevuje tak, že jeden z členů domácnosti brání druhému členu domácnosti ve styku s rodinou, přáteli, omezuje samostatný pohyb oběti a usiluje o její izolaci. Sociální izolace může být klasifikována jako forma psychického násilí, avšak svým výrazem je natolik významná, že si zaslouhuje zvláštní zmínku a pozornost (Conwayová, 2007, s. 18). Násilná osoba získává nad obětí postupně absolutní moc a kontrolu. Cílem pachatele je předejít šíření informací o násilném chování a případných incidentech, zabránit, aby se tyto informace dostaly na veřejnost a stává se tak způsobem krytí násilí. Izolaci můžeme chápat jako druh úplného nebo částečného omezení svobody. Izolovaná osoba je stále více s člověkem, který jí „ublížuje“, čímž se zvyšuje závislost na agresorovi. Násilí pak může být později vnímáno jako něco přirozeného (Jakobsen, Råkil, 2022, s. 46).

Sexuální násilí můžeme charakterizovat jako jakýkoliv nedobrovolný sexuální kontakt nebo situaci, kdy je člověk nucen zúčastnit se sexuálních aktivit, které jsou pro něj nežádoucí, potenciálně nebezpečné nebo ponižující. Často se tak děje pod nátlakem či pohrůzkou (Ševčík, a kol., 2011, s. 55).

Další specifickou formou může být **nebezpečné pronásledování (stalking)**, které je označováno za pokračující formu domácího násilí tehdy, když mezi násilnou a ohroženou osobou byl v minulosti násilný vztah, ale v současnosti již spolu nesdílí společné obydlí. Označení se užívá pro dlouhodobé, opakující se a stupňující se sledování a obtěžování, které značně zasahuje do osobního života ohrožené osoby i do života jejího okolí. Může se projevovat neustálým telefonováním, posíláním textových zpráv, postáváním před domem či před pracovištěm. A nezdá se, že můžeme setkat s vyhrožováním (např. ublížením na zdraví, ztrátou dětí, šíření pomluv na pracovišti nebo mezi známými aj.) (Levová, 2010, s. 28).

Matoušek, Kodymová, Koláčková (2010, s. 234) uvádějí jako dva nejvýznamnější specifické znaky domácího násilí to, že:

1. pachatelé a oběti se (na rozdíl od ostatních trestných činů) velmi dobře znají, a navíc mají mnoho společného (majetek, okruh známých, děti, finanční záležitosti aj.);
2. intimní vztahy blokují ochotu oběti trestný čin oznamovat.

Za důležité kritérium nelze považovat pouze určení, k jaké formě agrese v domácnosti dochází, ale zejména to, jak ohrožená osoba násilné jednání vnímá a jak k němu přistupuje.

Neboť někoho více zraňuje ubližování tělesné, někoho naopak psychické strádání a jiného izolace od společnosti (Stočesová, Čáp, 2020, s. 29).

1.2.2 Příčiny domácího násilí

K dispozici není jednotná teorie, která by dokázala vysvětlit, proč domácí násilí vzniká. Odborníci se shodují, že jednotlivé případy se od sebe liší a většinou nelze jednoznačně stanovit konkrétní příčinu, nýbrž jedná se o souhrn více vlivů (Levová, 2010, s. 28).

První snahy o vysvětlení příčin domácího násilí byly založeny na jednofaktorových teoriích:

- biologicko-genetické, které vysvětlují pouze obecné predispozice k agresivnímu chování;
- psychologické, jež se zaměřují na osobnost a na psychiku násilné osoby (agresora). Tyto teorie předpokládají, že příčiny domácího násilí lze najít v individuálních vlastnostech pachatele, jako jsou odolnost vůči stresu, deprese, psychické poruchy, užívání návykových látek apod. Zároveň zdůrazňují zvláštní charakteristiky osobnosti oběti domácího násilí, přičemž typická oběť bývá spojována se sníženým sebevědomím;
- sociologické a feministické mají v zásadě shodný pohled na příčiny domácího násilí, které chápou jako produkt „typicky mužské společnosti“. Tyto teorie identifikují zdroje násilí v uplatňování moci a převahy muže nad ženou v patriarchálním světě, postaveném na genderových rolích, které lze definovat jako soubor společně sdílených očekávání o chování jedince odvozeného od jeho pohlaví (Střílková, Fryšták, 2009, s. 16 – 17). Dnes se přikláníme ke kombinaci několika faktorů, a tedy i příčin. Svou roli hrají společenské či rodinné vlivy, osobnostní faktory (oběti i násilníka) a případně i sociální situace způsobující stres.

Jednou z nejvýznamnějších multifaktorových koncepcí, která se zabývá domácím násilím, je kauzální model D. G. Duttona, který pracuje se čtyřmi strukturálními rovinami zdrojů a příčin domácího násilí (Ševčík a kol., 2011, s. 36).

Makrosystémová rovina – považuje za příčiny domácího násilí stále ještě rozšířenou akceptaci klasického modelu rodiny s jasně rozdělenými rolemi, udržování hierarchických hodnot založených na dominanci a převaze mužů. Toto patriarchální smýšlení slouží k ospravedlňování a bagatelizaci násilí, které je páchané muži na ženách (Ševčík a kol., 2011, s. 37).

Exosystémová rovina – zahrnuje rozsáhlejší komunitu, ve které se jedinec pohybuje. Tato komunita tvoří bezprostřední sociální okolí jedince, kde jsou jak formální, tak neformální sociální struktury, s nimiž přichází do styku. Tyto struktury mají vliv na utváření a ovlivňování jeho chování. Exosystém tak představuje spleť vztahů, která spojuje rodinu s makrosystémem. Mezi exosystémové příčiny patří konkrétní faktory, jež mohou přispívat ke vzniku domácího násilí a mohou komplikovat přístup dané osoby k sociálním institucím. Jedná se o různé tíživé sociální situace a sociální události, jako například nezaměstnanost, nižší úroveň vzdělání, zadluženost či dluhová past. Další tíživé situace přispívající ke vzniku DN mohou být sociální izolace, případně i život v sociálně izolované lokalitě, které mohou potencovat nebo případně prohloubit toto jednání (Topinka, 2016, s. 13).

Mikrosystémová rovina – je reprezentována samotnou rodinou, ve které mohou vznikat situace a okolnosti podněcující domácí násilí. Riziko zde představuje právě privátnost, která znamená komplikaci k uplatnění mechanismů sociální kontroly (Ševčík a kol., 2011, s. 37).

Ontogenetická rovina – zkoumá příčiny domácího násilí v individuálních charakteristikách osoby násilné a ohrožené a zkoumá jejich vzájemné interakce. Tato rovina odkazuje na původní psychologické teorie domácího násilí. Ontogenetické teorie předpokládají specifický vývoj, během kterého se násilná osoba pravděpodobně naučila řešit stresující a rizikové situace agresivním způsobem. Přímý kontakt s násilím v dětství je považován za rizikový faktor pro rozvoj násilného chování v dospělosti (Čírtková, 2004, s. 245 – 247).

1.2.3 Dynamika domácího násilí

Jak bylo uvedeno, pro domácí násilí je charakteristické, že nemá podobu ojedinělého incidentu, ale jde o opakovaný způsob maladaptivního chování jednoho jedince vůči druhému (nebo více osobám), přičemž míra agresivity pachatele eskaluje. Násilné incidenty nemusí probíhat každý den. Fáze agresivní může být vystřídána fází udobřování a relativně spokojeného soužití (Topinka, 2016, s. 13). Období vlídnosti způsobuje, že násilník udržuje oběť ve vztahu a odrazuje ji takto od odchodu. Jednou z prvních, kdo upozornil na cykličnost násilí, byla L. E. Walkerová, která popsala čtyři fáze domácího násilí:

- fáze narůstajícího napětí – v první fázi můžeme sledovat narůstající napětí. Toto období se projevuje podrážděností, nespokojeností a kritičností agresivního partnera. Ohrožená osoba se snaží v této fázi předejít konfliktu a vyhnout se mu. Může se snažit

agresora zklidnit, je vůči němu vstřícná v naději, že oddálí konflikt. Stává se, že hledá příčiny jeho podrážděnosti a nespokojenosti u sebe,

- fáze násilí (eskalace) – v druhé fázi už dochází k eskalaci a agresor přistupuje k jedné z forem násilí. Agresor používá hněv, útoky, obviňování, vyhrožování apod., s cílem získání absolutní moci a kontroly nad obětí. Oběť naopak prožívá strach a bolest a nedokáže se odpovídajícím způsobem bránit a nastavit hranice,
- období usmiřování – v třetí fázi se agresor omlouvá a slibuje, že se útok už nebude opakovat. Stejně tak může naopak obviňovat oběť, popírat svou vinu a přesvědčovat svůj protějšek, že se vlastně nechová tak špatně. Může dávat najevo smutek, lítost, přičemž to činí téměř vždy za použití citových manipulací a nátlaků. Oběť této manipulaci podléhá, agresorovi odpouští,
- období klidu (líbánky) – čtvrtou fázi můžeme označit za fázi klidovou. Oběť je v klidu a agresor se snaží přispívat k dobré atmosféře. Walkerová označuje tuto fázi za „líbánky“ (*honeymoon*). Tato fáze uzavírá celý cyklus, který může po skončení této fáze opět začít. Některé oběti už očekávají nástup fáze první (Paprsteinová, Navrátilová, Botek, 2019, s. 20).

Jednotlivé případy se mohou svým průběhem lišit a v některých případech mohou výše zmíněné fáze splývat. Bednářová (2006, s. 20) nebo Marvánová-Vargová s kolektivem (2007, s. 37) popisují pouze 3 fáze domácího násilí a hovoří o tzv. kruhu domácího násilí. Jiní autoři používají termín „spirála násilí“.

Postupně se fáze násilí prodlužují a klidové fáze zkracují. Trvá-li tento cyklus dostatečně dlouho, mají tyto etapy zhojný vliv na nejrůznější aspekty života domácnosti, jako je například situace ekonomická, emoční, sociální či výchovná. Míra následků se bude domácnost od domácnosti lišit, ale negativní důsledky budou přetrvávat. Nejvážnější a nejdélhodobější důsledky budou vždy spočívat v oblasti emocionální. To proto, že při fyzickém násilí všichni členové domácnosti přicházejí o pocit bezpečí. V této souvislosti je dobré si uvědomit, že domácí násilí má své aktéry: člověka, který je násilí vystaven (oběť), člověka, který se násilí dopouští (pachatel, agresor) a případným třetím aktérem jsou svědci, členové domácnosti tzv. nepřímá oběť, čímž rozumíme děti, prarodiče, příbuzné apod. (Kotková, 2014, s. 21).

1.3 Aktéři domácího násilí

Podobně jako dosud není přesná definice násilí nebo jednoznačná příčina domácího násilí, je také obtížné podat jednoznačný portrét agresora či pachatele. Je však zřejmé, že percepce násilí se liší podle úhlu pohledu. Člověk, který je obětí násilí, a ten, kdo je jeho pachatelem, budou pravděpodobně hodnotit stejnou událost odlišně. Každý z nich prožívá různé emoce ovlivňující jejich další život (Jakobsen, Råkil, 2022, s. 92).

U většiny násilných činů mají převahu detailní informace o pachatelích nad zběžnými poznatky o jejich obětech. U domácího násilí je tomu naopak. Daleko více víme o obětech než o pachatelích tohoto jevu (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 228).

Domácí násilí, ať již na dětech, ženách, mužích, ale také na seniorech, má dopad na všechny členy rodiny. Může zasáhnout celý systém rodinných vazeb napříč generacemi. Násilné chování se přenáší spíše sociálním učením než geneticky a efektivní přístup k jeho řešení je proto ten, který bere v úvahu celý rodinný systém (Cimrmanová, 2013, s. 86).

Přestože tato diplomová práce se věnuje zejména preventivním opatřením ve vztahu k obětem, uvědomuji si, že řešit situace ohledně domácího násilí pouze s obětí nebude nikdy plně účinné ani dostačující. Do procesu je nezbytné zapojit svědky, jako jsou děti, příbuzní, další osoby žijící v domácnosti, ale také pracovat s původci násilí. Proto právě při řešení tohoto fenoménu lze využít myšlenky systémové teorie či systémového přístupu, které předpokládají začlenění všech zainteresovaných osob, včetně sociálního pracovníka. Ten může zastávat mimo jiné roli facilitátora, jenž zapojí všechny dostupné klientovy zdroje a společně s ním hledá řešení jeho problémů, tedy řešení jevu, který je označován za domácí násilí (Kuzniková a kol., 2011, s. 79).

Jak již bylo mnohokrát uvedeno, hovoří-li se o domácím násilí, jedná se o násilí, která má svá specifická kritéria a znaky (dlouhodobost, opakovanost, jasné neměnné role a eskalaci násilí). Dochází k němu skrytě, beze svědků. I proto je tento druh násilí označován a vnímán jako mnohovýstvený a komplikovaný jev, který ovlivňuje všechny osoby dané domácnosti a zasahuje celý rodinný systém (Cimrmanová, 2013, s. 86).

1.3.1 Osoba agresora

V současné době neexistuje žádná výzkumně a empiricky potvrzená typologie pachatele. Agresoři se navzájem velmi liší v mnoha ohledech. Mohou mít výrazně odlišnou strukturu osobnosti, intelektové schopnosti, věk, sociální status, zkušenosti, zdravotní stav (Topinka,

2016, s. 14). Poznatky o pachatelích pocházejí ze tří klíčových zdrojů. Jednak z kriminologických výzkumů, za druhý pramen informací jsou považovány samotné oběti a třetím zdrojem jsou psychologicky zaměřené výzkumy (Čírtková, 2008, s. 37 – 39). Významnou roli však hrají takzvané rizikové faktory, které mohou příklon k násilnému chování posílit. Ševčík a kol. (2011, s. 61 – 63) ve své studii výčet takových rizikových faktorů podávají:

- porucha osobnosti,
- osobnostní nezralost,
- psychiatrické a neurologické diagnózy,
- transgenerační přenos agresivního chování (násilník vyrůstal v rodině násilníka),
- nadužívání psychoaktivních látek a závislost na nich nebo jiné závislosti,
- vnější okolnosti, např. nezaměstnanost, neplodnost, předluženost apod.

Mezi základní charakteristiky osobnosti pachatelů domácího násilí patří například odmítání přijímat odpovědnost za své chování, obviňování oběti z vlastní agrese, nízké sebevědomí, zlehčování násilí nebo podceňování, chování se velmi liší doma a na veřejnosti. Oběti je vnímají jako lidi s dvojitou tváří, dvojitým projevem a dvojitým chováním (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2010, s. 229). Navenek mohou vystupovat dokonce i velmi příjemně. Mohou být přátelští, komunikativní, sdílní, zatímco doma se chovají úplně jinak. Ke svým blízkým jsou násilní, manipulativní ve snaze udržet si dominanci a kontrolu nad životem druhého či druhých. Soužití dostává postupem času asymetrickou podobu, kdy se oběť dostává do znevýhodněné pozice. Její případné stížnosti se mohou okolí jevit jako nedůvěryhodné. Samozřejmě existují takoví agresori domácího násilí, kteří jsou sociálně problémoví. V takovém případě existuje soulad mezi chováním na veřejnosti a v soukromí. Ti představují mezi pachateli domácího násilí jen menšinovou skupinu (Kotková, 2014 s. 25).

Hovoří-li se o charakterových vlastnostech pachatelů, pak je třeba zdůraznit skutečnost, že pachatelem i obětí může být vlastně kdokoli nezávisle na pohlaví, věku, úrovni nejvyššího dosaženého vzdělání, postavení na trhu práce nebo zdravotním stavu (Paprsteinová, Navrátilová, Botek, 2019 s. 11).

1.3.2 Osoba oběti

„Osoba ohrožená domácím násilím je každá osoba, která je vystavena násilí ze strany blízké osoby v domácím prostředí“ (Kotková, 2014, s. 21). Pokud jde o oběti, jejich identifikace

také není nijak výrazně snadná. Na první pohled jsou nerozeznatelné od jiných lidí. Jejich skutečné prožívání mohou velmi dobře skrývat. Ukazuje se však, že určitým formujícím faktorem může být zkušenost z dětství. Ženy, které v dětství prožívaly citovou deprivaci či se v jejich rodině objevovalo násilí, si vybírají nevhodné partnery, kteří jsou vůči nim násilní, a to opakovaně (Voňková, Spoustová, 2008, s. 65). Vágnerová (2004, s. 839) uvádí tři návodné znaky, které nám případnou oběť mohou pomoci lépe identifikovat:

- **dopad na sociální postavení oběti:** oběť má malé nebo vůbec žádné finanční prostředky a musí se dovolovat agresora, chce-li například něco koupit; závislost na společném bydlení; bez právní úpravy poměru k dětem či majetku; oběť je sociálně izolována od své rodiny, příbuzných, přátel, kolegů;
- **dopad na psychický stav oběti:** oběť je dlouhodobě emočně frustrována, má nízké sebevědomí či sebeúctu, vystupuje nejistě a nerozhodně, zejména v přítomnosti agresora. Oběť je dlouhodobě unavená, bezmocná, rezignovaná a depresivní. Přítomnost psychosomatických příznaků (bolesti břicha, tlak na prsou, třasy apod.);
- **odraz ve verbálním projevu oběti:** oběť má sklon agresora omlouvat, svalovat vinu na sebe anebo na okolnosti, udává jiné příčiny svých zranění. Případné symptomy Stockholmského syndromu.

Ne každá oběť se ze vztahu rychle vymaní. Oběti většinou dlouhodobě setrvávají ve vztahu, tolerují domácí násilí, prožívají strach a bezmoc. Odejít od agresora není pro oběť snadné. V celé situaci sehrává roli celý soubor důvodů – náboženské, kulturní či jiné (Kissová, Lukášová, Topinka, 2018, s. 73). Jsou-li partneři z odlišných kultur a prodělali zcela odlišnou výchovu, může tato skutečnost značně zkreslovat pohled na druhého. Oběť navíc mohla vyrůst v rodině a prostředí, které pro ni partnerovo násilí do určité míry legitimuje. Tyto faktory vedou k tomu, že oběť odpouští, toleruje a „chápe“ agresi druhého. Psychologicky můžeme hovořit o křehkém, slabém nebo nekonsolidovaném sebecitu (*sense of self*), který oběti neumožňuje se postavit na odpor. (Nevid, Rathus, Greene, 2018, s. 63 – 66). Navíc oběť bývá (to však není nutná podmínka) na agresorovi ekonomicky, citově a sociálně závislá, tj. v sociálně výrazně slabší pozici a bojí se obrátit o pomoc. Tyto psychosociální stresory situaci oběti ještě komplikují. Nesmíme také zapomínat na *diathesis*, tj. vrozené predispozice dotyčného či jeho vrozenou křehkost nebo zranitelnost v určitých situacích (Nevid, Rathus, Greene, 2018, s. 64). V takové situaci se může bát požádat o pomoc. Oběť mívá obvykle strach, že jí okolí nebude věřit, za celou situaci se stydí. Oběti domácího násilí obvykle svou situaci prožívají daleko hůře a dramatičtěji než oběti trestných činů spáchaných zcela cizí

osobou.

Svou roli zde hraje i to, že nedokážou pochopit agresi od svého blízkého, nemají jistotu bezpečného domova. Oběti násilí nejsou zcela pasivní, jak by se mohlo zdát. Vytvářejí si své strategie, jak se násilí vyhnout. Jedním z nich může být, že potvrzují agresorovi jeho pravidla soužití (agresor usiluje o absolutní platnost svých pravidel v domácnosti) (Ševčík a kol., 2011, s. 86).

Pokud asymetričnost a disproporčnost vztahu nabývají extrémní míry, pak se oběť obrací o pomoc. Rizikem v takové situaci je setkání s nedůvěrou nebo nekompetencí u pomáhajících. Dojde-li k tomu, oběť je sražena ještě hlouběji do bezmoci, některé oběti se v takových situacích k agresorovi vracejí. Pokud se oběť začne ze začarovaného kruhu vymaňovat, pak je cílem nalezení nové životní role, vztahy bez násilí a definitivní osamostatnění od agresora. Aby se tak stalo, potřebuje oběť být dostatečnou dobu bez agresora. Oběť musí v takovém případě najít nové sebevědomí, nové vztahy a vlastní odpovědnost. Aby nedocházelo k výše popsané situaci, pracovníci pomáhajících profesí by měli být dostatečně informováni o problematice domácího násilí a měli by se dokonale seznámit se strategiemi pro jeho prevenci, identifikaci a konečně i následnou terapeutickou práci s oběťmi i agresory. Pracovníci pomáhajících profesí by se měli naučit s aktéry domácího násilí komunikovat, poskytovat jim poradenské a terapeutické služby. Často je nezbytné pracovat v multidisciplinárním týmu (Topinka, 2016, s. 17).

Spektrum obětí je mimořádně rozmanité a zahrnuje lidi z nejrůznějších sociálních skupin. Tato skutečnost platí bez ohledu na věk, rasu, náboženské vyznání, národnost nebo povolání (Conway, 2007, s. 38). Jednou ze skupin, která je DN ohrožena, jsou senioři. A právě touto skupinou se tato diplomová práce podrobně zabývá.

2 Domácí násilí a senioři

Násilí na seniorech je vážným zdravotně sociálním problémem (Mlýnková, 2011, s. 39). Existuje mezi námi odjakživa, projevuje se různě silnými či méně patrnými formami.

V současnosti je možno pozorovat rostoucí snahu o otevřenou diskusi na téma domácího násilí páchaného na seniorech. Více informována je o dané problematice nejen veřejnost, ale také samotní senioři, kteří jsou upozorňováni na to, že se mohou stát oběťmi násilného jednání. Přesto jde stále o téma, které má své rezervy. Situace nabývá na důležitosti, protože domácí násilí je ve světě velmi rozšířené a představuje koncept, který se teprve vyvíjí (Čírtková, Vitoušová, 2007, s. 15).

Hovoří-li se o domácím násilí na seniorech, často bývá zmiňován pojem EAN (Elder Abuse Neglect). V obou případech (jak u domácího násilí, tak u EAN) se jedná o určitý typ týrání seniorů, ale liší se v několika ohledech. Domácí násilí na seniorech se vztahuje na opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. Na druhé straně EAN zahrnuje špatné zacházení s osobami vyššího věku, týrání, nevhodné zacházení, zneužívání apod. (Kosařová, 2013, s. 23 – 25).

Tato diplomová práce se však zabývá pouze jevem **domácího násilí** na seniorech, které musí splňovat ony 4 základní znaky, které jsou popsány v podkapitole 1.2.1.

2.1 Vymezení seniora

Každá etapa lidského života poskytuje určité možnosti a zároveň nás v jiných směrech omezuje. Stejně tak to platí pro fázi stárnutí a stáří (Malíková, 2020, s. 13). Věk je považován za jednu ze základních charakteristik člověka. Jde o důležitý ukazatel. Malíková (2020, s. 13) uvádí, že Světová zdravotnická organizace za počínající, časně stáří považuje věk 60 – 74 let. Věk 75 – 89 pak považuje za kmetství (neboli senium, vlastní stáří) a věk 90 let a více za patriarchum (dlouhověkost). V současné době je využíváno členění podle Mühlpachra (2004, s. 21):

- 65 – 74 let: mladí senioři,
- 75 – 84 let: staří senioři,
- 85 a více let: velmi staří senioři.

V odborné literatuře se setkáváme s různými interpretacemi pojmu „senior“ nebo klasifikace různých fází stáří. Seniora lze popsat různými způsoby, neexistuje obecně uznávaná definice. Odborná literatura charakterizuje seniora jako: „*člověka završujícího životní fázi se specifickým postavením ve společnosti*“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 25). Za seniora lze považovat člověka, který dosáhl vyššího (přesně nespecifikovaného) věku, přičemž s rostoucím věkem se obecně předpokládá také celkově zhoršující se zdravotní stav (Šroubová, 2019, s. 4). Obecně se v oblasti sociologie či gerontologie termín senior obvykle odkazuje na jedince vyššího věku. Nicméně samotná definice může záviset na úhlu pohledu autorů, přičemž někteří zdůrazňují biologické faktory, zatímco jiní berou v úvahu společenské aspekty, například role, postavení a interakce v komunitě. S postupujícím věkem dochází k výraznému poklesu soběstačnosti. Starý člověk si pak již nemůže své základní potřeby plně saturovat sám a to může vést ke zvýšené závislosti na jiných lidech a někdy též k nucené životní změně. Mühlpachr (2004, s. 39) pak uvádí, že: „*stáří není choroba, je však spojeno se zvýšeným výskytem nemocí a zdravotních potíží. Kromě smrti je hlavní hrozbou chorob ztráta soběstačnosti*“. Ve stáří bezesporu dochází v organismu k řadě změn. Jedná se o změny tělesné, ke kterým se řadí změny vzhledu, úbytek svalové hmoty, změny činnosti smyslů, degenerativní změny smyslů aj. Dalšími změnami jsou změny psychické, mezi které patří zhoršení paměti, změny vnímání, zhoršení úsudku, obtížnější osvojování nového či sugestibilita. Vše doprovází také změny sociální, například odchod do penze, osamělost, ztráta blízkých lidí nebo třeba i finanční obtíže (Malíková, 2020, s. 17). Charakteristické pro stárnoucí osoby je, že se objevuje celkový pokles sil, zvyšuje se potřeba odpočinku, poskytování podpory a pomoci. U seniora se mění žebříček hodnot, často se projevuje vyšší potřeba lásky, jistoty a bezpečí. (Malíková, 2020, s. 17).

Všechny tyto faktory následně přispívají k tomu, že se senioři mohou stát oběťmi domácího násilí. Některé z mnoha dalších důvodů jsou například nízká informovanost o dané problematice, vlastní závislost na pachateli, horší zdravotní stav, snížené sociální kontakty (Daly, 2001, s. 39 – 57).

2.2 Charakteristika domácího násilí na seniorech

Riziko nesprávného zacházení je evidentně výraznější u starších jedinců s omezenou fyzickou či mentální schopností, což vede k závislosti na druhých. Nicméně není vyloučeno, že se toto riziko může vyskytnout i u aktivních a stále soběstačných seniorů, kteří jsou ohroženi obecnou křehkostí spojenou s tímto obdobím (Martinková, 2009, s. 8).

Formy násilí na seniorech kopírují známou sestavu. Patří k nim fyzické, psychické a sexuální násilí. Své postavení zde zaujímá také finanční (ekonomické) zneužívání. Za specifickou formu se pak považují formy shrnované pod pojmem zanedbávání, přičemž tato forma je navázána především na seniory vyžadující péči (Čírtková, 2020, s. 144). Někteří autoři pak rozlišují dvě varianty domácího násilí na seniorech:

- a) **pasivní** – nedostatečné poskytování výživy, zanedbávání osobní hygieny na péči odkázaného seniora, odmítání zajistit návštěvu lékaře apod.;
- b) **aktivní** – fyzické násilí (např. bytí, kopání, fackování apod.), psychické násilí (devalvace, nadávání, zastrasování, vyhrožování, zesměšňování, schválnosti apod.), omezování sociálních kontaktů (zakazování návštěv), finanční zneužívání (odebírání důchodů), omezování svobodného rozhodování (nátlak na převod majetku, znemožnění volby bydliště) (Čírtková, 2020, s. 145).

Kromě těchto na první pohled logických projevů existují taktéž skryté formy násilí na seniorech. Může jít např. o úmyslnou manipulaci s medikací, tedy buďto předávkování léky nebo naopak neposkytování léků (na bolest apod.) (Kosařová, 2013, s. 9).

Domácí násilí na seniorech je možno dále dělit na dvě skupiny s ohledem na to, vůči jaké skupině seniorů se toto násilí vztahuje. První skupinu tvoří soběstační senioři, kteří nejsou odkázáni na péči jiných osob (rodiny, terénní pečovatelské služby), ale přesto se stávají obětí domácího násilí, a to od svých potomků. Ti na nich mohou vykonávat kteroukoli z forem domácího násilí, nejčastěji dochází ke kombinaci fyzického, psychologického, sexuálního a finančního týrání. Druhou skupinou jsou senioři, kteří jsou odkázáni na péči jiných osob, protože nejsou fyzicky či duševně soběstační. Pak se může jednat o některý z výše popsanych typů týrání nebo zanedbávání základních životních potřeb nesoběstačných seniorů (Špatenková, 2017, s. 219).

Je třeba také zdůraznit zajímavý fakt, že „senioři, kteří byli zanedbáváni či týráni v dětství, mohou s větší pravděpodobností tolerovat špatnou péči i později v životě“ (Klepáčková, 2020, s. 75).

Příčiny toho, proč je domácí násilí na seniorech dlouhodobou záležitostí, jsou obdobné, jako je tomu u domácího násilí obecně, bez ohledu na věk či pohlaví. U seniorů se však navíc přidávají pocity vlastního selhání z toho, že špatně vychovali své děti, které je nyní týrají. Stydí se za to a dávají si to za vinu, protože kdyby je vychovali lépe, nemuselo k takové situaci vůbec dojít. Mají pocity vlastního selhání, tudíž mají také pocit, že si za svou situaci

mohou sami. S ohledem na fakt, že se senioři často cítí nadbyteční až zbyteční, protože nepracují, společnosti nepřinášejí žádný užitek, pouze čerpají zdroje, mají obavy, že jim nikdo nebude chtít pomoci. Z těchto důvodů počet seniorů, jakožto obětí domácího násilí, dlouhodobě roste. Je nezbytné hledat cesty k zajištění důstojného, spokojeného stáří (Cimrmannová, 2013, s. 82).

Rozeznat týraného seniora od seniora, který jen bojuje s důsledky svého stáří a onemocnění, bývá někdy náročné. Signály o tom, že dochází k fyzickému či jinému týrání seniora, jsou následující:

- opakované nevysvětlené pády;
- opakované a časté návštěvy lékaře, pohotovostní služby;
- nápadné změny v chování, depresivní stavy, úzkosti;
- ekonomické problémy, rychlé a nevysvětlitelné pozbývání majetku;
- celková zanedbanost (špína, špinavé oblečení), úbytek tělesné hmotnosti;
- prostorová a sociální izolace seniora (např. izolace pouze v jednom pokoji jeho velkého bytu);
- nemožnost hovořit se seniorem o samotě, stále se v místnosti nachází rodinný příslušník (násilník);
- odmítání sociálních služeb nebo naopak žádost o umístění sociálních služeb (Špatenková, 2017, s. 220).

V případě psychického násilí jsou obvyklé následující duševní příznaky: potíže se spánkem, beznaděj, pokusy o sebevraždu a bezmoc, přičemž míra, rozsah a intenzita týrání mohou být velmi různorodé. Od lehčích forem až po systematické, chladnokrevné a záměrné týrání, které může být bezdůvodné nebo účelné. Dochází-li k ekonomickému násilí, pak jsou patrné podpisy smluv ze strany seniora, kterým ani sám nerozumí a jsou pro něj na první pohled nevýhodné a nežádoucí. Patří sem také neobvyklé převody hotovosti, žádosti o půjčky, vybírání z bankomatu jinou osobou apod. Může se zde řadit také využití (zneužití) poskytnutého příspěvku na péči, který je primárně určený k zajištění kvalitní péče. Příspěvek často využívá rodina nebo jiná osoba a senior nemá možnost ovlivnit využitelnost těchto finančních prostředků ve svůj prospěch, na zajištění své péče (Malíková, 2020, s. 273). Jednou z možností, jak realizovat domácí násilí na seniorovi, je zanedbávání péče o něj. Pečující osoba neposkytuje služby v potřebném rozsahu. Je patrné, že senior je špinavý, zapáchá, není dostatečně upravený, nemá ostříhané nehty. Někdy se může vyskytovat

nedostatek zdravotnických pomůcek (brýle, berle, naslouchátka), není zajištěna dostatečná lékařská nebo ošetrovatelská péče, objevují se proleženiny, v extrémních případech podvýživa a dehydratace (Kosařová, 2013, s. 10, 11).

Všechny tyto signály je možno velmi snadno zaměnit s onemocněními typickými pro seniorský věk, stárnutí fyzické schránky, pozbývání duševní svěžesti apod. Proto je třeba při podezření postupovat velmi obezřetně, avšak bezodkladně.

Mezi rizikové životní situace, které mohou vést ke vzniku a rozvoji domácího násilí na seniorech, je možno řadit mnoho okolností. **Závislost**, která může vznikat na obou stranách, vede k zavázání se jedné strany té druhé, což pak podněcuje agresora k jednání a eliminuje pravděpodobnost, že oběť požádá o pomoc a bude svou situaci řešit. **Sociální izolovanost**, která může být u seniora důsledkem onemocnění, fyzického handicapu či duševních problémů je taktéž možným podnětem pro vznik domácího násilí. Pokud senior necítí **dostatek sebedůvěry, sebeúcty**, pak není schopen se bránit, poddává se situaci a smíruje se s ní. **Soužití seniorů s dospělými a duševně nemocnými dospělými dětmi** je taktéž jednou ze situací, která může vést ke vzniku a rozvoji domácího násilí na seniorovi (Kosařová, 2013, s. 7).

Odhaduje se, že domácím násilím je stíženo přibližně 20 % seniorů (Novák, 2014, s. 47).

2.3 Aktéři domácího násilí na seniorech a jejich důvody k násilnému chování

Nejčastěji mezi násilné osoby patří **děti** seniorů. Obvykle jde o dospělé potomky, kteří nevedou řádný život. Někdy se ke svým rodičům v seniorském věku vrací bydlet z důvodu rozpadu manželského vztahu, ztráty zaměstnání (kdy si nejsou schopni či ochotni nalézt nové zaměstnání) nebo po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Mohou být závislí na návykových látkách (drogy, alkohol) (Špatenková, 2017, s. 219).

Za nejčastější oběť domácího násilí na seniorech je možno považovat **matku – vdovu**, která žije sama a nastěhuje se k ní její syn, který může být závislý na návykových látkách, trpí psychiatrickým onemocněním či je nezaměstnaný. Ten se pak stává závislým na matčiných finančních zdrojích, začíná jí odebírat finance a týrá ji. Matka je však na synovi až příliš citově a emocionálně závislá, není schopna ho vykázat z domu. Také se nesvěří svému okolí kvůli pocitu zahanbení (Špatenková, 2017, s. 219).

V případě, že se jedná o seniora, který **není soběstačný**, avšak zůstává žít v domácím prostředí a nepřemísťuje se do domova s pečovatelskou službou, se jedná o tzv. **přetížené rodinné pečující násilí**. Rodinný příslušník o seniora pečuje, avšak tato péče je velmi fyzicky, duševně i finančně náročná a spojená s velkou mírou stresu. Může docházet ke konfliktům mezi pečující osobou a seniorem. Pečující osoba nezvládá plnit své povinnosti v zaměstnání a současně pečovat o seniora. V případech nutné nepřetržité péče je pak pečující osoba v sociální izolaci, protože veškerý čas tráví pouze doma se seniorem. Dostává se taktéž do finančních problémů z důvodu výpadku hlavního příjmu ze zaměstnání. Musí změnit své plány do budoucna, životní styl, cíle. Pečující osoba se dostává do tzv. obrácené role, kdy starý rodič se stává dítětem a pečující osoba (dítě seniora) přebírá roli rodiče. Nezbytná fyzická péče o veškeré lidské potřeby je pak pro pečující osobu (ale i pro seniora) velmi nepříjemnou záležitostí. Senior v důsledku svého onemocnění a bezmoci může dávat navenek své nepříjemné pocity negativním způsobem – je náladový, konfliktní, má nerealistická očekávání, je přecitlivělý, paranoidní, depresivní. Protože se zhoršuje jeho schopnost sebeovládání a komunikace, je domluva s ním velmi náročná. V důsledku veškerého stresu se pak pečující osoba uchyluje k násilí (Špatenková, 2017, s. 219 – 220).

Zajímavým jevem je tzv. **obrácené násilí**. Jedná se o situaci, kdy potomek seniora byl v dětství týrán, jeho rodič ho bil, dopouštěl se na něm psychického či sexuálního násilí. V situaci, kdy je takový násilný rodič v roli bezmocného seniora a týrané dítě přebírá roli pečujícího, může se rozhodnout, že mu týrání vrátí. Oběť je z dětství těžce traumatizovaná, vrací se jí vzpomínky a rozhodne se pro pomstu. Někdy také svému rodiči vyhrožuje, že ho zabije. Násilné projevy chování násilník převzal od svého vlastního rodiče a vyskytují se u něj zjevné psychopatické rysy – explozivnost, nezdrženlivost, sociopatologické chování, sadismus (Novák, 2014, s. 47). Tento transgenerační přenos násilí je poměrně častou příčinou násilí na seniorech. Násilné chování je pak cyklickou záležitostí, přičemž vymanit se z ní je velmi náročné (Klepáčková, 2020, s. 75).

Někdy se může násilí na seniorovi dopustit taktéž člověk, který nenaplnuje žádný z předchozích případů – nejde o závislou osobu bez zaměstnání a ubytování, nejde o odvetu za týrání v dětství ani o přetížení při domácí péči o nesoběstačného seniora. Někdy je agresor v podstatě vyprovokován **chováním seniora**, který např. trpí demencí. „*Lidé se syndromem demence patří nejčastěji jak k obětem násilí, tak k těm, kdo se jej partnersky ve stáří dopouštějí.*“ Senior s demencí může na pečující osobu zaútočit (fyzicky, verbálně) a ta v důsledku chování oběti zpětně zaútočí na seniora (Čeledová, 2016, s. 68).

2.4 Řešení domácího násilí na seniorech

„Senioři obvykle pomoc sami aktivně nevyhledají a dojde-li k odhalení problému zvnějšku, reagují popíráním. Negují, že by k jakémukoliv nevhodnému chování ze strany jejich příbuzných docházelo, obhajují je a navenek projevují spokojenost s jejich chováním a péčí, kterou jim poskytují.“ (Magistrát města Ostravy, 2021, s. 8) Právě toto chování je velmi nebezpečné, protože brání seniorovi vymanit se z koloběhu násilí.

Pokud senior požádá o pomoc, nebo existuje-li podezření z domácího násilí na seniorovi, je třeba se zachovat vhodným způsobem. Pro seniora se jedná o velmi citlivou a nepříjemnou záležitost. Proto je nezbytné:

- povzbuzovat u seniora naději, podporovat ho, vést ho k dobrým rozhodnutím, pozitivně na něj působit,
- doporučit mu spolupráci a kontakt s důvěryhodnou osobou, kterou zná a která je schopna a ochotna mu být oporou,
- vždy se seniorem jednat s respektem, trpělivostí, aktivně mu naslouchat, vkládat do práce s ním dostatek empatie,
- vyhledávat možnosti pomoci od státních i nestátních institucí, možnosti sociální péče,
- snažit se seniorovi pomoci s následným sociálním začleněním a sebeurčováním, respektovat jeho právo na autonomii, vlastní názor (ač s ním člověk nesouhlasí) (Špatenková, 2017, s. 220, 221).

Každý, kdo má podezření, že senior v jeho okolí je obětí domácího násilí, by měl okamžitě reagovat. Jak již bylo zmíněno, je třeba postupovat obezřetně a citlivě, ale není vhodné podezření na možnost týrání seniora ignorovat. Je třeba získat nenápadně důkazy – pozorovat, klást otázky a posléze ihned jednat. Je možno se obrátit na základní intervenční služby a služby pro stav nouze. Jde např. o intervenční centra, linky důvěry, kontaktní a informační centra. Je možno taktéž využít rehabilitační služby, které poskytují poradenství, programy proti týrání, preventivní služby apod. (Špatenková, 2017, s. 221).

Seniorovi, který bojuje s důsledky domácího násilí, jehož byl obětí, je možno dát najevo svou pomoc za pomoci následujících faktorů:

- citová solidarita – senior cítí lásku, náklonnost, vzájemnou soudržnost, což mu pomáhá znovu nabýt sebevědomí, sebeúctu,

- solidarita kontaktů, které souvisí se společnými prožitky – pozvánky na společný výlet, do kina, divadla, netradiční zážitky, které seniorovi pomohu nemyslet na nepříznivou situaci, kterou zažil, ale přináší mu nové prožitky, vzpomínky, radost,
- solidarita souhlasu – seniorovi je třeba dát najevo, že člověk souzní s jeho smýšlením, má stejný postoj k situaci, lidem či věcem,
- solidarita pomoci a podpory – poskytnutí péče, jídla, oblečení, financí, dočasného bydlení, zajištění ubytování v zařízení sociální pomoci,
- solidarita respektování rodinných a osobních hodnot – respekt vůči hodnotové orientaci seniora, jeho názorům,
- solidarita možných příležitostí – aktivní vyhledávání možností, jak zlepšit kvalitu života seniora, jak aktivizovat jeho život tak, aby byl co nejspokojenější (Novák, 2014, s. 48).

Staří i mladí členové rodiny by měli spolu spokojeně žít, koexistovat a vytvářet rodinnou solidaritu a pohodu, aby společně mohli růst a vyvíjet se.

Obecně se při boji proti domácímu násilí na seniorech doporučuje následující:

- široká osvěta veřejnosti o problému násilí vůči seniorům, které je dlouhodobě bagatelizováno,
- sociální práce s rodinami, u kterých je podezření na násilné chování vůči seniorovi,
- poradenství pro rodiny, které jsou ohrožené domácím násilím, ve kterých se v minulosti domácí násilí vyskytovalo,
- větší společenská kontrola (sousedí, přátelé, známí),
- podpora rodin, které pečují o nesoběstačného seniora (odpočinkové služby pro pečující osobu, která zabraňuje syndromu vyhoření a pomáhá dosáhnout důstojného stárnutí),
- dostatek míst v azylových zařízeních, pokud umístění v nich oběť domácího násilí nezbytně potřebuje,
- dostatek personálu, materiálního a dalšího vybavení v zařízeních sociální péče, která pečují o oběti domácího násilí,
- cílevědomé a aktivní sledování obětí, řešení jejich posttraumatického stresu (Čeledová, 2016, s. 68).

I přesto, že se násilí na seniorovi vyřeší a situace v jeho životě se ustálí a agresor ho již nadále netýrá, senior se často dlouhodobě potýká s prožitou traumatickou událostí. Ta může zhoršit

jeho sociální fungování a kvalitu života. Senior může trpět posttraumatickou stresovou poruchou, dobrovolně se sociálně izoluje, vyhýbá se připomínkám těchto událostí (což znemožňuje jeho smíření se s prožitou situací). V důsledku toho všeho se pak zhoršuje fyzický i psychický stav seniora (Klepáčková, 2020, s. 75). Senior nemá chuť dál žít, odmítá jídlo, je pasivní. Traumatický stav může způsobit výskyt duševních onemocnění. Někdy tyto důsledky mohou vést až k předčasnému úmrtí (Kosařová, 2013, s. 19).

Při řešení problematiky domácího násilí lze využít různé metody sociální práce. Ty jsou stručně charakterizovány v následující kapitole, stejně jako role sociálního pracovníka v této oblasti.

3 Metody sociální práce

Jak již bylo uvedeno, domácí násilí je komplikovaný a složitý problém, který do života oběti zasahuje v mnoha oblastech. Úspěšné řešení si vyžaduje spolupráci s různými institucemi a organizacemi: policií, zdravotníky, soudy, státním zastupitelstvím a v neposlední řadě také sociálními pracovníky, kteří při řešení problematiky domácího násilí hrají nezastupitelnou roli. Jestliže se policisté snaží zajistit ochranu oběti tím, že zabrání pachateli, aby v násilí pokračoval, zdravotníci poskytnou oběti pomoc při ošetření případných zranění, justice bude rozhodovat o možném trestu pro pachatele, tak role sociálního pracovníka spočívá zejména v poskytování sociálního poradenství (Bednářová, 2009, s. 47). Sociální poradenství upravuje zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který upravuje jak základní sociální poradenství, tak odborné sociální poradenství. Poradenství je zaměřeno na poskytování informací o způsobech řešení, zvládnání nebo kompenzace obtížné sociální situace, právech, povinnostech a nárocích vyplývajících ze systému sociálního zabezpečení, právních aspektech krizové situace, navazujících odborných službách apod. Je základní službou v pomáhajících profesích všude tam, kde se snažíme podpořit člověka v aktivním zacházení s jeho nepříznivou životní situací, jejím zvládnání a řešení vzniklých nesnází.

Fenomén domácího násilí lze zcela jistě považovat za náročnou či obtížnou životní situaci.

Definovat sociální práci není snadné, protože na rozdíl od jiných pomáhajících profesí (jako je psychologie, psychoterapie, speciální pedagogika) nemá jasně vymezenou specializaci. Společným jmenovatelem je zaměření na poskytování pomoci v náročných životních situacích (Janebová, 2014, s. 7). Lze ji také vymezit jako vysoce specializovanou pomáhající činnost, jejímž cílem je zvyšovat nebo stabilizovat kvalitu života lidí, u kterých je tato kvalita ohrožena nebo omezena. Je nástrojem na odstranění nerovností, nespravedlností, společenských bariér. Využívá širokou škálu dovedností, postupů a aktivit, které jsou zaměřeny na jednotlivce a jejich prostředí. Jednotlivé klíčové aktivity, které jsou v projektu navrženy, využívají techniky a metody sociální práce.

Základním pilířem v boji proti tomuto druhu násilí je **prevence**. Do prevence by měly být zahrnuty různé prvky, jako jsou právní systém, sociální normy, vzdělávací programy, média, neziskové organizace, podpůrné skupiny, zdravotnické programy, ale také politický vliv. Prohloubení informovanosti společnosti o problému domácího násilí na seniorech přispívá k **primární** prevenci. Je potřeba zvyšovat povědomí společnosti nejen o tom, jak tento jev rozpoznat, ale také o možnostech pomoci, včetně informací o institucích, které poskytují

podporu obětem (Ševčík a kol., 2011, s. 151 – 152). Prevence by měla zahrnovat také podporu v rodinném poradenství. Pracovníci poraden by měli být seznámeni s touto problematikou. V případech, kdy pečující osoba nedokáže zvládnout péči o seniora a projevuje se násilí, by bylo vhodné, aby nejen rozuměla závažnosti svého jednání, ale také získala odpovídající odbornou podporu. Nemožnost zvládnout situaci a uchýlení se k týrání není ospravedlnitelné. Proto je důležité, aby byla dostupná odborná pomoc a intervence. Například dočasný pobyt seniora v sociálním zařízení může přinést odlehčení péče a předejít eskalaci situace (Kosařová, 2013, s. 62). **Sekundární** prevence zahrnuje poskytování pomoci obětem prostřednictvím různých služeb a sociální podpory. V případě domácího násilí sem patří instituce jako policie, intervenční centra, neziskové organizace (například Bílý kruh bezpečí, Rosa, Acorus a další), azylové domy, linky důvěry (jako Senior telefon, Dona linka) a krizová centra, která nabízejí rychlou krizovou intervenci (Chmelík a kol., 2003, s. 34). **Terciální** prevence domácího násilí klade důraz na zmírnění škodlivých dopadů a pomáhá odstraňovat či zmírňovat následky v postižených rodinách a domácnostech. Je třeba, aby sociální pracovník poskytl komplexní péči takovým způsobem, aby oběť domácího násilí byla schopna se opět integrovat do svého běžného života. Nutná je orientace v nabídce materiální pomoci spočívající v zabezpečení přístupu k veřejným službám a zajištění věci osobní potřeby, ale i o zabezpečení bydlení. Další oblast je zaměřena na právní pomoc. Důležitou součástí je psychická podpora spočívá v poradenství (to může být dlouhodobé nebo krátkodobé), vedení oběti k rozhodnosti (tedy schopnosti rázně zakročit a odmítnout jednání, které je jí nepříjemné), podpoře sebeúcty a sebedůvěry a vytvoření skupin vzájemné podpory. Mnohé z těchto aktivit jsou sice záležitosti řešení již vzniklého problému, ale spočívají taktéž v preventivních aktivitách. Sociální pracovník při práci s klienty odhaduje riziko dalších incidentů, napomáhá klientovi vypracovávat krizový plán. Odhaduje zdravotní rizika a oběť s nimi seznamuje a zdůrazňuje také možnost trvalých následků, které posléze ovlivní kvalitu celého života oběti. Je koordinátorem mezi dalšími institucemi, které pracují s klienty. Kromě toho taktéž poskytuje dostatek informací, nejen samotné oběti, ale také široké veřejnosti (Matoušek, Kodymová, 2010, s. 240 – 241).

Při práci s oběťmi domácího násilí je potřeba tyto oběti podpořit, poskytnout jim informace o možnostech a způsobech řešení, poskytnout jim poradenství. Obecně je možno poradenství vymezit jako proces, při kterém profesionál (sociální pracovník) poskytuje informace, rady, vedení a podporu při řešení problému. Podpora má potenciál iniciovat potřebné změny a tím ovlivnit kvalitu života jedince, který se nachází ve znevýhodněné situaci. Avšak nedostatečně

vedena poradenská strategie, nevhodné chování nebo zastaralé rady mohou klienta dlouhodobě poškodit (Novosád, 2019, s. 13).

Základními metodami sociální práce jsou: případová práce, práce se skupinou, s rodinou a práce s komunitou (Matoušek, 2007, s. 107). Na základě cílových skupin můžeme metody rozdělit na mikropraxi (práce s jednotlivcem), mezopraxi (práce se skupinou) a makropraxi (práce s komunitou) (Mátel, Schavel, 2015, s. 277). Obecně lze říct, že: *„metoda je postup, jak analyzovat a řešit sociální problém.“* (Mátel, 2019, s. 77). Další definice uvádí, že *„metoda sociální práce je způsob, jak dosáhnout předem stanovený cíl prostřednictvím profesních činností sociálních pracovníků při práci s jedincem, rodinou, skupinou nebo komunitou.“* (Mátel, 2019, s. 78). Metody jsou označením pro celou činnost, postup, způsob, kroky, kterými sociální pracovník dosahuje cíle. Musí však umět využívat také techniky sociální práce, které jsou vymezeny úžeji a konkrétněji, jako dovednosti či znalosti. O metodě lze říct, že se jedná o „cestu vedoucí k cíli“, technika je „prostředek“, kterým se k němu dostaneme (Mátel, 2019, s. 78).

Jednou z metod, kterou lze využít při řešení domácího násilí je case management, neboť na řešení situace se podílí a spolupracují odborníci z různých oblastí (např. policie, sociální pracovník, lékař či justice). Podle Nepustila, Szotákové (2013, s. 15) je case management: *„koordinovaná spolupráce v rámci případu, jejíž hlavní principy jsou: koordinované a společné řešení klientových problémů, spolupracující vztahy mezi klientem, pracovníkem a dalšími osobami zapojenými do případu, navigace sítí služeb a dalšími zdroji podpory a společná setkávání s klientem a jeho podpůrnou sítí“*. Osoba case managera má pak při řešení tohoto jevu své specifické místo. Vystupuje jako osoba, která navazuje s klientem vztah založený na důvěře, zná situaci klienta, jeho přání a potřeby. Společně s klientem vypracovává plán spolupráce. Není pouhým koordinátorem poskytované podpory. Jeho rolí je vytvořit z jednotlivých služeb podpůrnou síť kolem rodiny. Nesupluje však existující sociální služby. K jeho činnostem patří také mapování a monitorování klientových pokroků (Beková, 2023, s. 1 – 6). Při řešení situace ohledně domácího násilí bude tento přístup přínosný. Oběť se nachází v náročné situaci, potřebuje se v ní zorientovat. Case manager může být pro oběť klíčovou osobou, která mu pomůže koordinovaně zajistit potřebné navazující služby. Společně s klientem domlouvá, kdo všechno vstoupí do řešení klientovy situace (sociální služba, instituce nebo organizace).

K nástrojům, který pomáhá maximalizovat pomoc při řešení domácího násilí, je networking (síťování). Síť může mít mnoho podob. Lze vytvořit síť formální či neformální. Mohou být

tvořeny jednotlivci, skupinami či institucemi. V případě domácího násilí je důležité mít navázanou síť pomáhajících organizací (Bílý kruh bezpečí, kontaktní a poradenská centra, intervenční centra, psychologické poradny). A právě výše uvedený case management je jedním z mála osvědčených nástrojů pro síťování (Nespustil, 2021, s. 270). Pokud budou oběti docházet do zřízené skupiny anonymních obětí, mohou jim být tyto skupiny nápomocny při budování potřebných sítí. Sítí odborníků, ale také kontaktů s ostatními oběťmi a tímto si budovat svou síť nových spřátelených osob.

Prostřednictvím výše uvedené skupiny anonymních obětí, ale také účastí na resocializačních programech, může být naplněna metoda empowermentu. Empowerment pomáhá k procesu emancipace a zotavení. Jedná se o proces, kterým oběti domácího násilí mohou převzít kontrolu nad svým životem, nad jeho podmínkami (Nespustil, 2021, s. 90). Vzniknou-li skupiny, které budou založeny na podobné zkušenosti útlaku, přičemž domácí násilí můžeme považovat za útlak, budou mít tyto skupiny svépomocný efekt k uzdravení. Ti, kteří budou součástí těchto komunit si navzájem poskytnou sociální oporu, dojde k jejich uschopnění na základě zvyšování jejich sebevědomí. Je předpokladem, že si oběti budou předávat zkušenosti, budou sdílet své převážně negativní zážitky, obavy a stesky nad situací, budou se vzájemně podporovat, což může mít posilující charakter. Pro oběti je důležité, aby jim někdo dodal naději a odvahu. Zjištění, že se tento problém netýká pouze jich samotných, může mít pro oběti významný pozitivní psychologický efekt.

Cílem všech metod, postupů a strategií je pomoci obětem při řešení této situace.

Jednou z klíčových aktivit následujícího projektu je proškolení sociálních pracovníků, intervenčních pracovníků, policistů. V poradenské činnosti je nezbytné, aby se sociální pracovníci v dané problematice orientovali, aby měli dostatek informací a vysokou úroveň odbornosti. Navíc je nezbytně nutné, aby sociální pracovníci při práci s oběťmi domácího násilí uměli rozpoznat, zda se v dané situaci opravdu jedná o domácí násilí. Metody sociální práce jsou využívány i v dalších klíčových aktivitách projektu.

4 Projekt

Při řešení fenoménu domácího násilí na seniorech je potřeba interdisciplinární spolupráce napříč různými složkami, jako jsou sociální pracovníci, policisté, psychologové, lékaři. Osoby dotčené domácím násilím se potkávají s mnoha jednotlivými aktéry celého systému. Všechny tyto složky se často řídí různými definicemi nebo představami toho, co je domácí násilí. Někdo do něj zahrnuje ne přímo násilné formy, jako třeba různé formy nátlaku či ekonomické násilí. Někdo bez projevů fyzického útoku nepovažuje domácí násilí za problém. Přestože znaky domácího násilí jsou jasně dané. Chybějící legislativní definice vede k tříštění chápání a výkladu, co všechno již lze považovat za domácí násilí. Je potřeba mít jasnou definici, stejný nástroj na vyhodnocení, zda se jedná o domácí násilí, aby všichni zainteresovaní z celého systému považovali za domácí násilí stejné jednání. Nejednotný přístup vede k neschopnosti poskytnout oběti včasnou a adekvátní pomoc.

Záměrem diplomové práce je návrh preventivního projektu, ale také doporučujících opatření zacílených na následnou sociální péči o oběti domácího násilí v seniorském věku. Projekt se věnuje opatřením, jež mají přispět k lepší informovanosti veřejnosti o problematice domácího násilí na seniorech. Jedná se o podrobný projekt, který obsahuje veškeré náležitosti, finanční analýzu, rizikové zhodnocení i časový harmonogram. Klíčové aktivity se věnují zejména zvyšování povědomí o této problematice, poskytují informace o dostupných zdrojích podpory a pomoci, ale věnují se také vzdělávání pracovníků, kteří přicházejí do kontaktu s oběťmi tohoto druhu násilí.

4.1 Cíle projektu

Projekt si klade za cíl informovat širokou odbornou i laickou veřejnost o problematice domácího násilí na seniorech prostřednictvím konferencí, seminářů, besed, mediální a letákové kampaně. Úkolem projektu je zvýšení povědomí široké veřejnosti o problematice tohoto druhu násilí, o možnostech a způsobech pomoci a podpory seniorům – obětem domácího násilí a zároveň tyto oběti prostřednictvím aktivit tohoto projektu motivovat k součinnosti řešit vzniklý problém cestou spolupráce s kompetentními institucemi. Tímto projektem není opomíjena důležitost práce s násilnými osobami při řešení tohoto fenoménu, avšak projekt je zaměřen na informování, upozornění na tento druh násilí a věnuje se pomoci obětem zmiňovaného násilí.

Dílčí cíle projektu jsou následující:

- informovat občany o tom, že často i dobře míněné chování může být pro seniora projevem určitého typu násilí,
- zvýšit odbornost sociálních pracovníků a dalších osob, které přichází do kontaktu se seniery jakožto oběťmi domácího násilí,
- realizovat alespoň 150 preventivních aktivit široké veřejnosti (děti, dospělí, senioři) o problematice domácího násilí na seniirech,
- vytvoření letáku, který jasně a přehledně informuje občany o tom, jak se zachovat při podezření na domácí násilí,
- zabezpečit fungování skupiny anonymních obětí a zabezpečit fungování resocializačních programů pro oběti.

Všechny tyto dílčí cíle mohou ve výsledku napomoci snížit výskyt domácího násilí na seniirech. Tento přínos je však nepřímý, nelze ho zaručit ani exaktně vyčíslit. Aby bylo možno těchto cílů dosáhnout, je třeba realizovat v průběhu delšího časového období velké množství aktivit, které budou zacíleny přímo na oblast domácího násilí na seniirech.

Problematika domácího násilí na seniirech spadá pod oblast sociální práce, protože jedním z klíčových úkolů sociálních pracovníků je komplexní pomoc lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci. Stát se obětí domácího násilí bezesporu takovou situací je. Sociální práce by měla umět identifikovat a nalézat způsoby řešení sociálních problémů. To vyžaduje neustálou aktualizaci znalostí o jejich povaze, vzniku a vývoji v čase. Sociální práce, potažmo sociální pracovník by měl umět nabídnout a zprostředkovat způsob řešení, který není založen pouze na prostředcích trestního práva, neboť oběti mnohdy akcentují pomoc místo trestu.

4.2 Aktivity a indikátory projektu

Protože oblast domácího násilí na seniirech je velmi palčivou problematikou, je třeba do projektu preventivního působení zahrnout velké množství klíčových aktivit tak, aby byla pokryta co nejširší veřejnost v Moravskoslezském kraji a byly naplněny stanovené cíle. Jednou správně zacílenou klíčovou aktivitou je možno oslovit široké spektrum občanů – děti, jejich rodiče i prarodiče. Přesto však je v tomto projektu navrženo větší množství aktivit, aby mohlo dojít k pokrytí co největšího množství osob v kraji. Proto je vhodné, aby kampaň trvala alespoň půl roku. Každou kampaň je vhodné předem pečlivě naplánovat a promyslet,

proto by měl být její začátek až poté, co jsou naplánovány veškeré náležitosti a detaily. V tomto případě je možno naplánovat začátek kampaně na 1. 7. 2024 a konec kampaně na 31. 12. 2024. Jednotlivé klíčové aktivity jsou inspirovány z různorodých zdrojů: příklady dobré praxe; osobní setkání se s danou aktivitou; sledování sociálních kampaní na jiná témata, které v době svého aktivního působení vešly ve známost široké veřejnosti (boj proti rakovině prsu, preventivní programy BESIP apod.).

Mezi očekávané výstupy zde zpracovaného projektu patří následující:

- zpracování strategie osvěty široké veřejnosti Moravskoslezského kraje, včetně určení konkrétních prvků osvěty,
- realizace besed, přednášek, seminářů,
- vytvoření informačních materiálů, metodiky, manuálu pro sociální pracovníky.

Za pomoci tohoto projektu bude široká veřejnost informována o základních pojmech souvisejících s domácím násilím, specifických domácího násilí na seniorech, formách domácího násilí na seniorech a především postupech, metodách a možnostech řešení tohoto negativního sociálního jevu.

- **Klíčová aktivita 1: Tvorba a distribuce informačních materiálů**

V okamžiku, kdy dojde k situaci, že je domácí násilí na seniorovi odhaleno, senior se dostává do kontaktu s osobou, která mu poskytuje pomoc a rady, jak dál postupovat. Může jít o obvodního lékaře či zdravotní sestru, lékaře zdravotnické pohotovostní služby, pracovníka zařízení sociálních služeb, člena intervenčního týmu, nebo například sociálního pracovníka na obci. Všichni by měli přistupovat k seniorovi velmi citlivě, klidně a trpělivě, současně je však nezbytné, aby seniora podrobně informovali o tom, jaké má možnosti a jak se dál může zachovat. Senior v danou chvíli nejspíše netuší, jak má postupovat, má nepříjemné pocity, stydí se za svou situaci a má velké množství obav a otázek. Proto je nezbytné, aby byl osobou, která je s ním v tomto prvotním kontaktu po odhalení domácího násilí, přehledně a jasně informován. Je třeba vytvořit jednoduchý leták, který je možno seniorovi předat a ten tak získá základní přehled o formách a možnostech pomoci. Leták by měl obsahovat kontakty na centra poskytující pomoc, možnosti dalšího postupu apod. Leták bude zaslán e-mailem všem institucím, které pracují s oběťmi domácího násilí, praktickým lékařům, měl by být umístěn do čekáren zdravotnických zařízení apod.

Jak již bylo zmíněno, na internetu je možno nalézt velké množství letáků, které pojednávají o domácím násilí – prezentují znaky domácího násilí, (např. oblastní charita Znojmo vytvořila

speciální leták obsahující kontakty na pomáhající instituce v tomto městě), odkazují na speciální aplikaci do mobilního telefonu apod. Avšak žádný leták se nezabývá konkrétně domácím násilím na seniorech a žádný leták není speciálně uzpůsoben Moravskoslezskému kraji. Je nezbytné takový leták vytvořit a prezentovat ho veřejně. Tento leták by měl být obecný, měl by poskytovat informace o základních znacích domácího násilí na seniorech, možnostech řešení a základních kontaktech na centra pomoci. Současně je však nezbytná prezentace

i na dalších veřejných místech – např. umístění letáku do spojů MHD v tomto kraji (protože MHD je zřizována krajem a letáky představují neziskovou sociální kampaň osvěty široké veřejnosti o problematice domácího násilí, je velmi pravděpodobné, že bude možné se dohodnout na bezplatném rozmístění informačních letáků do vozidel), na informační nástěnky a vývěsky v rámci Moravskoslezského kraje, které jsou rozmístěny na veřejných prostranstvích, zastávkách MHD. Dále je potřeba letáky rozeslat na jednotlivé městské úřady, obecní úřady, ale také na jiné veřejně dostupné instituce. Je možné oslovit také církve a požádat ji o možnost umístění letáků ve svých společenstvích.

Letáky budou vytvořeny členem projektového týmu, který bude realizovat jednotlivé klíčové aktivity. Letáky budou vytisknuty externím dodavatelem.

Dále budou vypracovány a vytištěny předměty, které budou sloužit k dalším aktivitám, půjde např. o pexeso s tematikou domácího násilí na seniorech, které je určeno pro děti jako odměna za splnění úkolů v rámci aktivity č. 5.

Kromě výše zmiňovaných letáků budou vytvořeny a distribuovány manuály a metodiky pro sociální pracovníky, které rozšíří jejich odborné kompetence a dovednosti.

Cílem této aktivity je:

- vytvoření dvou typů letáků, přičemž jeden bude obecný a může mít více podob (jiný bude koncipován pro účely MHD, nebo do ordinací lékařů) a druhý bude vytvořen pro instituce, které pomáhají domácí násilí indikovat;
- distribuce letáků, z nichž obecný typ bude distribuován na veřejných místech a druhý bude distribuován pomáhajícím institucím;
- výroba drobných odměn pro děti;
- vytvoření a distribuce manuálů pro sociální pracovníky;
- vytvoření informačního videa pro školská zařízení.

Přestože to na první pohled není patrné, taktéž tato činnost úzce souvisí se sociální prací. Jak zdůrazňují Matoušek a Kodymová (2010, s. 241), „*k zásadním doporučením pro sociální práci s obětí domácího násilí patří: vhodná komunikace, poskytnutí informací*“. Informace jakožto součást preventivního působení jsou jedním ze zásadních úkolů sociální práce. Ta nepracuje pouze s oběťmi, ale pracuje s širokou veřejností ve snaze zabránit výskytu negativních sociálních jevů. Např. na úrovni terénních služeb sociální pracovníci navštěvují seniory v domácnosti a zjišťují, zda se zde nevyskytují příznaky domácího násilí; sociální pracovníci pečující o seniory v ambulantních službách v podobě denních stacionářů se seniory hovoří o problému domácího násilí a sledují případné náznaky jeho výskytu. Tím předchází tomu, aby se toto násilí rozvinulo.

Indikátory splnění: Budou vytvořeny dva typy letáku, přičemž u obecného typu letáku budou vytvořeny další 3 varianty pro konkrétní místa (pro lékaře, MHD a obecní úřady). Bude vytištěno celkem 20 000 ks letáků. Všechny tyto letáky budou v průběhu července až prosince 2024 distribuovány (a to různými metodami – budou je předávat sociální pracovníci v rámci besed a přednášek, policisté, členové projektového týmu je budou distribuovat lékařům, provozovatelům MHD apod.). V MHD budou letáky umístěny na třiceti pravidelných linkách v rámci Moravskoslezského kraje a budou vyvěšeny na 300 zastávkách po celém Moravskoslezském kraji. Vyhotovení a vytisknutí 200 ks manuálů pro sociální pracovníky a jejich distribuce sociálním pracovníkům. Vytisknutí 2 000 ks pexesa. Vytvoření informačního videa pro školská zařízení.

- **Klíčová aktivita 2: Realizace besed, přednášek**

Informování široké veřejnosti o problematice je primárním úkolem preventivních aktivit. Smyslem je seznámit širokou veřejnost s daným tématem tak, aby byly předávány relevantní informace, které jsou snadno zapamatovatelné, jasné a pomáhají odstranit mýty, které ve společnosti působí. Je třeba, aby ve společnosti obecně panovala nulová tolerance domácího násilí (nejen) na seniorech. Měla by se zvýšit vnímavost okolí vůči příznakům toho, že soused, kamarád, známý, se stal obětí domácího násilí. Čím rychleji je situace vyřešena, tím menší jsou negativní fyzické i duševní důsledky týrání. V tomto případě je třeba zasáhnout široké skupiny občanů, tedy od dětí až po samotné seniory. Děti mohou vyrůstat v domácnosti, ve které dochází k domácímu násilí na seniorovi, aniž by si to uvědomovaly. Možná vidí náznaky takového chování, ale nevidí, že je takové chování špatné, a že by se k němu měly nějakým způsobem postavit. Děti si díky preventivním aktivitám mohou uvědomit, že násilí je špatné a tím se může otevřít cesta i k potírání domácího násilí na dětech

či ženách. Všechna školská zařízení v Moravskoslezském kraji by měla e-mailem obdržet v průběhu září informační leták a informační video (bude se jednat o letáky a video z předchozí klíčové aktivity 1) o problematice domácího násilí na seniorech s žádostí, aby v rámci občanské výuky, vlastivědy či třídnické hodiny byly děti seznámeny s problematikou domácího násilí na seniorech (vhodnou formou s ohledem na věk dětí). V e-mailu bude taktéž informace o tom, že pokud má škola zájem, přijedou pracovníci, kteří zde mohou realizovat besedu, přednášku na toto téma, kde budou děti obeznámeny o domácím násilí na seniorech. Je možno předpokládat, že alespoň 10 % škol (66 škol) projeví zájem.

V rámci realizace preventivních aktivit na školách je možno cílit taktéž na pedagogy. Pedagog s dítětem pracuje mnoho hodin denně, sleduje jeho chování a všímá si změn. Vzhledem k faktu, že rodina je primární sociální skupinou a jednotliví členové rodiny se navzájem silně ovlivňují, může násilí na seniorovi ze strany rodiče mít negativní vliv také na dítě v rodině. Nejen rodiče, ale také pedagog dětem předává vzory chování, myšlení, a pokud osvětu zaměřenou na problém domácího násilí zakomponuje do integrovaného tematického celku vzdělávání, může tak na děti působit v rámci běžné výuky.

Obdobný postup by měl být realizován i v různorodých klubech nebo organizacích pro seniory. Tyto kluby by mohly být osloveny prostřednictvím obecních nebo městských úřadů, protože tyto úřady mají dostatek informací o tom, jaké kluby na jejich území působí. V tomto případě je vhodné instituce oslovit ihned na začátku července a preventivní aktivity naplánovat na letní měsíce, protože v měsících září – prosinec je možno předpokládat zájem od školských zařízení o provedení preventivních besed. Je nezbytné vše pečlivě rozplánovat a připravit, aby se jednotlivé akce nepřekrývaly. Stejně tak je možná nabídka v rámci Univerzit třetího věku (v kraji se nachází v Ostravě, Opavě, Bruntále, Novém Jičíně, Bohumíně a Frýdku-Místku) nebo v obci Nýdek (nejedná se o oficiální univerzitu, ale o uskupení klubu pro seniory zaměřeného na vzdělávání), dále různé zařízení denních či týdenních stacionářů, místní knihovny apod.

Oslovit je možno taktéž seniory, kteří žijí v pobytových službách sociálních zařízení. Přestože senior žije v institucionálním zařízení, může ze strany rodinných příslušníků docházet k jeho týrání: zde není běžné fyzické týrání, ale spíše psychické (děti vydírají své rodiče, že je nebudou navštěvovat, pokud např. neprodají majetek, nebudou přispívat vnoučatům na kroužky).

Cílem této aktivity je:

- oslovit školská zařízení s žádostí o zařazení této problematiky do vyučování – vedení škol bude zasláno informační video, letáky v elektronické podobě a bude zdůrazněna důležitost této problematiky. Mezilidské chování a jednání jednotlivců vůči komunitě se odráží v celospolečenské atmosféře, a to je třeba zdůrazňovat. Toto téma je možno velmi efektivně zařadit do vzdělávací oblasti „Člověk a společnost“ či konkrétně „Výchova k občanství“,
- nabídka provedení preventivní besedy zkušenými pracovníky,
- nabídka možnosti besedy pro pedagogické zaměstnance,
- uspořádání preventivních aktivit přímo pro seniory v pobytových zařízeních.

Tímto způsobem lze informovat jak děti, tak dospělé osoby (zde řadíme i seniory) o problematice tohoto druhu násilí. Vzhledem k tomu, že k řešení této problematiky je potřeba přistupovat optikou interdisciplinární spolupráce, besed ve školských zařízeních se budou účastnit policisté společně se sociálními pracovníky, preventivních aktivit se seniory se budou navíc účastnit ještě psychologové.

Konkrétně budou přednášky realizovány na následujících místech:

- základní školy;
- střední školy;
- kluby pro seniory;
- domovy pro seniory;
- univerzity třetího věku.

Indikátory splnění: V průběhu měsíců červenec – prosinec 2024 bude realizováno celkem 50 přednášek. Na těchto přednáškách bude rozdáno 1 000 letáků. Celkem bude proškolen alespoň 2 000 osob. Bude rozesláno informační video do školských zařízení.

- **Klíčová aktivita 3: Proškolení intervenčních pracovníků, sociálních pracovníků, policistů**

Pracovníci intervenčních center, sociální pracovníci, psychologové a další pomáhající profese vykonávají velmi odpovědnou, náročnou a složitou práci, když poskytují pomoc klientům. Při výkonu svého zaměstnání přebírají velké množství rolí a povinností, musí tudíž disponovat celou řadou teoretických znalostí a praktických zkušeností. Kromě toho všeho jsou nezbytné taktéž osobnostní charakteristiky v podobě vysoké míry trpělivosti, empatie,

asertivita, nezištná snaha pomoci atd. Vzhledem k tomu, že problematika domácího násilí se stále rozvíjí a mění se některé atributy, je třeba dbát na to, aby všichni tito pracovníci byli pravidelně proškolení a měli tak dostatek aktuálních informací a znalostí o tématu. V rámci této kampaně by měly být státním i nestátním institucím, které pomáhají obětem domácího násilí nabídnuty nejen vytvořené letáky, ale také možnost proškolení jejich pracovníků. Toto školení by obsahovalo následující informace: aktuální legislativa, která se tématem zabývá; spolupracující instituce, které mohou seniorovi pomoci (pokud toho daná instituce není schopna); nové terapeutické přístupy k obětem domácího násilí apod. Přestože lze předpokládat, že sociální pracovníci a pracovníci intervenčních center mají dostatek znalostí, mnoho těchto informací se mění, vzniká nová legislativa a nové a moderní formy pomoci či terapií. Kvalitní sociální pracovník (či jiný pomáhající pracovník) by měl mít dostatek aktuálních znalostí. Kromě toho je možno dané neziskové organizace požádat, aby se zapojily do osvětové kampaně, která povede k naplnění cílů – tedy informování o domácím násilí. Ty mohou poskytnout např. materiální či personální zdroje, kterými budou napomáhat při dalších klíčových aktivitách. Spolupráce jednotlivých institucí je důležitá, protože každá z nich poskytuje jiný typ služeb, je zaměřena na jinou cílovou skupinu a je třeba činnost těchto institucí zkoordinovat takovým způsobem, aby všechny fungovaly se stejným cílem – napomáhat preventivní osvětě, která může pomoci při eliminaci počtu domácího násilí na seniorech.

Při řešení problematiky domácího násilí na seniorech je nutno pamatovat také na sociální pracovníky Úřadu práce ČR, kteří mohou patřit také k jedněm z prvních osob, které se o nevhodném chování, násilí či týrání seniora v domácím prostředí dozvědí. Mnoho seniorů z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb a rozhodne se zažádat o příspěvek na péči nebo může být donucen některým z rodinných příslušníků, aby o tento příspěvek žádal. Příspěvek je poskytován Úřadem práce ČR. Požádá-li si senior o tento příspěvek, provádí se pro účely rozhodování o příspěvku nejprve sociální šetření. Toto šetření provádí sociální pracovník úřadu práce a zjišťuje při něm schopnost samostatného života osoby v jejím přirozeném sociálním prostředí. Pokud nebude mít tento pracovník znalosti o problematice domácího násilí, může se stát, že nerozpozná příznaky tohoto jevu, přehlédne je nebo situaci špatně vyhodnotí. Naopak, pokud bude mít dostatek relevantních informací, může to být on, kdo se jako první dostane do kontaktu se seniorem, který je obětí domácího násilí a poskytne mu prvotní rady, možnosti řešení jeho situace.

Důležitým článkem při řešení domácího násilí je policie. Proškolení se proto bude týkat také bezpečnostního sboru. Bude potřeba proškolit policisty Moravskoslezského kraje z oddělení prevence, dále preventisty jednotlivých obvodních oddělení. ale i příslušníky, jejichž hlavní náplní není prevence, avšak při své každodenní činnosti (výkonu služby) se jí nepřímo věnují, jelikož prevence je nedílnou součástí policejní práce. Je potřeba, aby všichni policisté měli aktuální informace o tomto druhu násilí, o možnostech a formách pomoci, organizacích, na které mohou oběti, ale případně také pachatele odkázat. Jsou to právě policisté, kteří při své činnosti přicházejí do kontaktu se všemi aktéry domácího násilí. Zejména preventisté jsou vázáni na regionální školství a další vzdělávací instituce. Ostatní policisté pak při výkonu služby komunikují s velkým množstvím občanů, jsou v kontaktu se samosprávou, neziskovými subjekty a mnoha dalšími a nabyté znalosti a informace o této problematice mohou předávat a šířit i během běžného výkonu služby. Navíc takto nově získané poznatky mohou policistům pomoci efektivně a rychle identifikovat oběť domácího násilí, ale i samotné jednání se znaky domácího násilí.

Proškolení se bude týkat taktéž strážníků obecní (městské) policie.

Všechny tyto osoby budou také sloužit jako distribuční kanál letáků.

Cílem této aktivity bude proškolit:

- intervenční pracovníky,
- sociální pracovníky,
- příslušníky Policie ČR a strážníky obecní (městské) policie.

Indikátory splnění: Bude proškoleno nejméně 150 sociálních pracovníků, 3 000 policistů (příslušníků Policie ČR) Moravskoslezského kraje a 1 000 strážníků obecní (městské policie).

- **Klíčová aktivita 4: Zřízení a činnost skupiny anonymních obětí**

Existuje celá řada telefonických linek, anonymních internetových chatů, e-mailových kontaktů apod., kam se může oběť domácího násilí obrátit s žádostí o pomoc. Oběť zde může požádat o praktické rady, ale také o psychickou podporu. Tyto linky a internetové chaty bohužel opomíjí fakt, že velké množství seniorů neumí ovládat výpočetní technologie, kde by mohli požádat o pomoc. Nevyznají se v kybernetickém prostředí, neumí zde vyhledávat a adekvátně postupovat. Přesto je však nezbytné, aby mohli senioři anonymně, bez uvedení jména, adresy či dalších identifikačních znaků požádat o psychickou i praktickou podporu. Existují anonymní poradenská střediska poskytující poradenství a psychickou podporu např. osobám závislým na alkoholu a návykových látkách, gamblerům, osobám s duševním

onemocněním apod. Je možno se tímto inspirovat a vytvořit skupinu anonymní oběti domácího násilí. Skupina by byla určena zejména obětmi tohoto typu násilí v seniorském věku, které buďto svou situaci už vyřešili, ale trpí posttraumatickým stresem či jinými psychickými potížemi, ale i osobám, které stále žijí v domácnosti s násilníkem a neví, jak se ze situace vymanit a stydí se za ni. Takové schůzky by probíhaly 1x týdně v odpoledních hodinách (je předpoklad, že násilné osoby se budou v tuto dobu věnovat svým pracovním povinnostem), vedl by je vyškolený sociální pracovník a ten by poskytoval rady, psychickou podporu, předával by informační letáky. Schůzky by byly bezplatné. Senioři by se zde navzájem podporovali a právě fakt, že by viděli, že v takové situaci nejsou sami a že více lidí v jejich věku se potýká se stejným problémem, by jim pomohlo se s celou situací lépe vyrovnat. Je třeba zajistit pro tyto účely vhodnou místnost se zázemím, tzn. dostatečně velkou a prostornou místnost (např. v místní knihovně, zasedací síň v budově městského úřadu, místnosti různých klubů a spolků), kde budou židle, stoly, tekoucí voda, toalety, bude zde vždy dostatek letáků a pro potřeby navození příjemné atmosféry zde bude nabídka drobného občerstvení (minimálně nabídka kávy, čaje, stolní vody). Senioři se budou moci účastnit sezení pasivně (nebudou hovořit, ale jen naslouchat) nebo aktivně (budou se ptát, sdělovat své zkušenosti, názory). Sezení povede sociální pracovník, který bude dbát na osvětu, informování o možnostech pomoci a psychickou podporu seniorů. Senioři nebudou muset sdělit své jméno, adresu a ani žádné identifikační údaje, pokud to sami nebudou chtít. Je třeba informaci o této skupině rozšířit, např. vložit ji do informačního letáku. Vzhledem k rozloze Moravskoslezského kraje budou zřízeny celkem 4 skupiny, a to ve městech Bruntál, Opava, Ostrava, Frýdek-Místek.

Cílem této aktivity tedy bude:

- zřízení čtyř skupin anonymních obětí,
- pravidelná činnost těchto skupin,
- zveřejnění informace o této skupině.

Indikátory splnění: Zřízení 4 skupin anonymních obětí. Četnost schůzek bude 1x týdně, každou středu mezi 13 – 14 hodinou, předpokládaný počet účastníků – v každé skupině se setkání zúčastní alespoň 4 senioři (oběti domácího násilí). Informace o skupině bude zveřejněna v obecném typu letáku vytvořeného v rámci klíčové aktivity 1 (varianta pro lékaře).

- **Klíčová aktivita 5: Informování veřejnosti**

Jde o aktivitu, která je od aktivity 2 (realizace besed, přednášek) odlišná v tom, že je zacílena na širokou společnost, zatímco aktivita 2 se zaměřuje na instituce a jejich konkrétní cílové skupiny. Je však vhodné oslovit všechny občany, protože s touto problematikou se může setkat i někdo, kdo s ní na první pohled nemá žádné zkušenosti. Tato klíčová aktivita bude probíhat v rámci celé řady forem činností. Bude se jednat o informování za pomoci Policie ČR a obecní policie, dále o využití médií a také o informování na různých netradičních místech, kde lze předpokládat výskyt většího počtu seniorů. S ohledem na závažnost této problematiky je nutné informovat co nejširší veřejnost, proto je tato aktivita koncipována takovým způsobem, aby se nejednalo pouze o jednorázové specifické aktivity, ale i každodenní informování.

V Moravskoslezském kraji bývají velmi často pořádané různorodé veřejné akce (dny měst a obcí, zábavní odpoledne, hudební festivaly, sportovní akce, aj.), kterých se účastní široká veřejnost. Jde o akce pro děti, dospělé, ale i pro seniory, které se pořádají v průběhu celého roku. Bývají zde stánky řady veřejných institucí v rámci osvěty v různých oblastech (např. policie rozdává reflexní prvky, aby zvýšila bezpečnost chodců na silnicích; zdravotníci měří tlak, hladinu cukru v krvi či zkoumají potenciálně nebezpečná znamínka, neziskové organizace nabízejí své služby v oblasti dluhového poradenství, sociální pracovníci představují nabídku služeb v daném regionu apod.). Na těchto akcích bude umístěn stánek policie, přičemž se může jednat o Policii ČR či obecní policii, jehož prostřednictvím bude veřejnost informována o problému domácího násilí na seniorech. Policisté či strážníci budou rozdávat letáky, budou odpovídat na případné otázky. Pro zapojení dětí zde budou vytvořeny jednoduché úkoly týkající se této problematiky a za splnění úkolu budou děti dostávat drobné odměny (opět související s tématem). Např. na pracovním listu zaškrtnout mýty související s tématem domácího násilí a za to děti obdrží pexeso s motivy nevhodného chování, které je považováno za domácího násilí apod. (obdobným způsobem jsou již děti informovány o škodlivosti kouření či užívání alkoholu nebo jiných návykových látek, nebo na potřebu dodržovat všechna pravidla týkající se bezpečnosti silničního provozu – mít na hlavě při jízdě na kole připevněnou přilbu, mít správně vybavené kolo, chodit po silnici po správné straně aj.).

Média (ať už vizuální, audiovizuální či pouze fungující na audio úrovni) mají schopnost oslovit širokou veřejnost a zapůsobit na ni. Existuje celá řada médií, přičemž každé z nich je zaměřené na jinou cílovou skupinu a funguje odlišným způsobem. Informace, které média

předávají, se dokážou velmi rychle a efektivně šířit a dostat do povědomí široké veřejnosti. Je vhodné využít média, která fungují na území Moravskoslezského kraje a za pomoci nich předat informace o této problematice: domácím násilí na seniorech. Senioři často upřednostňují poslech rozhlasových stanic, např. Český rozhlas Ostrava, Český rozhlas Radiožurnál, oblíbenou rozhlasovou stanicí je Rádio Blaník, rádio KISS. Na těchto stanicích bude umístěn krátký reklamní spot nebo rozhovor se sociálním pracovníkem o dané problematice. Tímto způsobem budou využity také tiskoviny, např. magazín Naše město Ostrava, jednotlivé regionální deníky, obecní a městské zpravodaje. Jak již bylo zmíněno, je velká pravděpodobnost bezplatného zveřejnění informací v rámci sociální kampaně zaměřené na osvětu veřejnosti.

Vzhledem k závažnosti problému, budou informace předávány také na dalších místech, jako jsou např. zábavní parky, zoologické zahrady a nákupní centra. Tímto způsobem je možno oslovit skupiny osob, které by jinak nebyly zasaženy. Může se zde jednat opět o stánky, plochy určené pro reklamní účely nebo vývěsní tabule v parcích.

Dále bude požádána o spolupráci taktéž místní televizní stanice POLAR, aby vysílala spot o této problematice. Natočení spotu o domácím násilí na seniorech může realizovat marketingový odborník, jakožto člen projektového týmu, nebo může projektový tým požádat o realizaci např. studenty střední filmové školy, pro které se bude jednat o splnění školního úkolu a současně dobročinnou aktivitu. Může jít o krátký půlminutový spot, ale také delší reportáž, která bude informovat o kontaktech na intervenční centrum a další krizové instituce, o náznacích, které poukazují na domácí násilí apod.

Cílem aktivity je:

- informovat veřejnost o této problematice,
- vybrat vhodné akce, na kterých budou rozmístěny stánky,
- vybrat vhodné plochy k umístění (vyvěšení, vylepení) informačních letáků,
- vybrat rozhlasové stanice a tiskoviny, prostřednictvím kterých budou předávány informace o dané problematice,
- natočení krátkého spotu o dané problematice, který bude vysílán televizní stanicí POLAR.

Indikátory splnění:

Policisté se zúčastní během kampaně 100 veřejných akcí a dále budou působit na 20 dalších místech (nákupní centra, zoologické zahrady, dětské parky), přičemž na každé této akci se budou vždy podílet 2 policisté po dobu tří hodin.

V měsíci září bude informace o problematice domácího násilí na seniorech zveřejněna v jednotlivých obecních zpravodajích, osloveno bude všech 300 obcí Moravskoslezského kraje, přičemž předpoklad je, že informace bude zveřejněna ve 100 různých obecních denících (zpravodajích).

Informace bude také uveřejněna v magazínu Naše Ostrava a dále v tiskovině Moravskoslezský deník (počet výtisků těchto periodik nebyl zjištěn).

Krátký spot (upozornění na tuto problematiku) bude také zveřejněn v rádiu, a to Český rozhlas Ostrava a Rádio Blaník. Spot bude vysílán na každé z těchto stanic jedenkrát za týden v podvečerních hodinách v měsíci září a říjnu, tedy celkem šestnáctkrát. V období měsíce října a listopadu bude dále preventivní akce pokračovat metodou krátkého filmu, který bude vysílán za pomoci televizní stanice POLAR.

- **Klíčová aktivita 6: Vytvoření resocializačních programů pro oběti**

Oběti mohou často trpět posttraumatickým stresem, to může vést k jejich sociální izolaci, jejich obava ze setkání se s přáteli (kteří již nyní vědí, že senior byl obětí násilí ze strany svých dospělých dětí, partnera či jiných rodinných příslušníků) může vyústit až v depresivní stavy. Všechny intervence by měly směřovat k překonání těchto pocitů, posílení obětí, aby byly schopny vést nezávislý a plnohodnotný život bez strachu z násilí. Resocializační programy pro oběti, které budou spojeny s různými typy terapií (pracovní terapie, arteterapie, canisterapie atd.) mohou výrazně seniorovi napomoci nalézt znovu sílu do života a také mohou vést k aktivizaci seniorů (v rámci pracovní terapie se naučí háčkovat, začne je to bavit a přinášet jim to radost, vyplní tím svůj volný čas, výrobky prodá, čímž se posílí jeho finanční nezávislost). Tyto resocializační programy sice některé ze zařízení sociálních služeb provozují, nicméně nejsou zacíleny přímo na seniory, kteří se stali obětí domácího násilí. K této skupině je třeba přistupovat velmi citlivě a obezřetně, neboť skupina je odlišná svými zájmy a schopnostmi. Právě tomu je třeba terapie přizpůsobovat. Může se jednat o již zmíněné háčkování, felinoterapii (terapie s kočkami), hudební terapie (se starou českou hudbou), umělecká terapie (vyjádření emocí kreslením apod.). Tyto terapie by měl vést vyškolený sociální pracovník, který ji bude přizpůsobovat na míru klientům tak, aby pro ně skutečně znamenaly přínos. Mohou být realizovány právě ve spolupráci s místními

neziskovými organizacemi. Je nezbytné zajistit místnost, pomůcky a sociálního pracovníka, který terapii povede.

Cílem této aktivity je:

- vytvoření resocializačních programů pro oběti,
- pravidelná činnost,
- zveřejnění informace o programech.

Indikátory splnění: Do 30. 06. 2024 vybrat a oslovit neziskové organizace, které budou realizovat terapeutické aktivity s oběťmi a připravit konkrétní typy terapií, plán počtu sezení, pomůcky. Informace o programech budou zveřejněny ve vytvořených letácích v rámci klíčové aktivity 1. Terapie pro oběti bude probíhat od 01. 10. 2024 do 31. 12. 2024, každý týden půjde o jednu hodinovou terapii. Každé z terapií se zúčastní alespoň 10 osob (obětí domácího násilí).

4.3 Stakeholders projektu

V případě sociální kampaně, která má dosah na širokou veřejnost, je možno nalézt velké množství stakeholders, tedy osob, které jsou v rámci projektu zainteresovány. Avšak každá skupina stakeholders má v rámci tohoto projektu jinou roli.

Neziskové organizace, ať už státní nebo nestátní, které v rámci stanovených klíčových aktivit získají nové informace, mají možnost proškolení svých zaměstnanců, disponují letáky (které mohou dále distribuovat a využívat), data, která by musely samy vyhledávat a analyzovat. Jsou velmi důležité, protože mohou dál efektivně pomáhat šířit osvětu a řešit konkrétní situace související s domácím násilím na seniorech. Jsou v podstatě spolutvůrci klíčových aktivit, protože budou nejen přijímat informace a zdroje, ale také je budou dále předávat a šířit. Je možno je proto považovat za velmi důležité.

Různá občanská sdružení (např. občanské sdružení Sebastián, Regionální sdružení Moravskoslezský kraj) a kluby seniorů, které budou mít podobnou funkci jako výše zmíněné neziskové organizace. Tyto instituce si sice uvědomují důležitost osvěty a negativní důsledky domácího násilí na seniorech, ale často nemají dostatek zdrojů pro vyvíjení vlastních aktivit v této oblasti. Mohou chybět jak materiální, tak i personální a finanční zdroje, protože občanská sdružení obvykle negenerují velký zisk a veškeré finance jsou investovány do samotného chodu sdružení. Proto je možno tyto organizace považovat opět

nejen za příjemce dat, informací a osvětových aktivit, ale také za její šířitele, kdy je budou předávat dál směrem k seniorům. Opět se proto jedná o velmi důležitou skupinu.

Mateřské, základní a střední školy jakožto vzdělávací instituce mohou výrazně napomoci dlouhodobému potírání domácího násilí nejen na seniorech, ale i obecně. Preventivní aktivity zaměřené na děti napomáhají děti/dospívající vhodnou formou informovat a ukázat jim, jak by se měly v určité situaci zachovat, jaké chování je správné a jaké špatné. Děti, které vidí určité vzory ve své rodině, považují konkrétní situace normální a běžné, přestože tomu tak není. Děti přebírají vzory chování od svých rodičů a svědectví násilí na prarodičích může v budoucnu vést k tomu, že dítě se bude samo násilně chovat ke svým rodičům. Domácí násilí na seniorech je tedy možno do budoucna vymýtit tím způsobem, že děti budou vychovávání k úctě k jiným osobám, respektu ke slabým a starším občanům a mírumilovnému řešení konfliktů či problémových situací. Také tyto děti mohou nahlásit a vyřešit případ domácího násilí na seniorech, kterého jsou svědkem. Proto patří vzdělávací instituce v podobě mateřských, základních a středních škol za klíčovou skupinu, která má obrovský potenciál do budoucna. Může také napomoci k řešení ageismu.

Univerzity třetího věku a další vzdělávací instituce zacílené na seniory patří opět mezi důležité stakeholders, protože si lektori či organizátoři vzdělávání často neuvědomují, jak je téma domácího násilí na seniorech důležité a aktuální. Pokud obdrží informace o důležitosti, vypracovanou vzdělávací osnovu pro kurz zaměřený na oblast domácího násilí na seniorech, letáky vhodné pro šíření apod., mohou se ze vzdělávacích institucí stát dlouhodobě instituce, které budou napomáhat k osvětě a eliminaci případů domácího násilí na seniorech. Faktem je, že tyto vzdělávací instituce se často zaměřují na aktuální společenské problémy související se seniory (finanční gramotnost, orientace v kyberprostoru se snahou vyhnout se kyberšmejdům apod.), proto je třeba jim připomenout, že i domácí násilí na seniorech je důležitým tématem.

Masová média často šíří velké množství informací a s ohledem na jejich dosah jsou tyto informace šířeny velkému množství posluchačů/diváků. S ohledem na obrovské množství dat, které předávají, je přirozené, že některé oblasti zůstávají opomenuty. Patří mezi ně i oblast domácího násilí na seniorech, proto by se měla masová média stát nedílnou součástí tohoto projektu, kdy budou aktivním šířitelem osvěty. V případě dlouhodobé spolupráce pak lze docílit optimálního stavu, kdy dojde k eliminaci mýtů, které ve společnosti panují a domácí násilí na seniorech nebude bagatelizováno.

Senioři jsou cílovou skupinou celého projektu, jsou konečným článkem, na který jsou zaměřeny klíčové aktivity. Mají díky dostatku informací možnost vyhledat řešení své situace včetně eliminace nepříznivých psychických důsledků toho, že se stali obětí domácího násilí. Přijímají informace, které jsou klíčové k odhalení domácího násilí např. u jejich přátel, sousedů či kamarádů; získávají pokyny k tomu, jak správně zareagovat.

Široká veřejnost je tvořena místní komunitou, občany všeho věku, kteří by měli získat nové informace. Některé z informací o domácím násilí si možná občané uvědomují, ale v praxi se k seniorům chovají nevhodně. Může se jednat o formy domácího násilí vůči rodičům, kdy člověk chce svého stárnoucího rodiče ochránit, avšak tomu to může být nepříjemné, protože je tím omezován na svých právech a svobodách. Např. děti přebírají za své rodiče starobní důchod se snahou je ochránit před šmejdy, kteří se cílí na okrádání seniorů. Avšak neuvědomují si, že se tím vlastně dopouští finančního násilí na svých rodičích. Dobrý úmysl se zde mění v něco nežádoucího, aniž by si to člověk uvědomoval. Proto je třeba se zaměřit při informování všech občanů mimo jiné na tuto oblast.

4.4 Personální zajištění projektu

K dosažení výše popsaných cílů je nezbytné realizovat klíčové aktivity. Na realizaci těchto aktivit se bude podílet velké množství odborníků. Domácí násilí je oblastí, která zasahuje do širokého množství vědních oborů – lékařství, sociologie, psychologie, gerontologie, právo atd. Je nezbytné, aby v této oblasti fungoval multidisciplinární tým, který bude spolupracovat a realizovat tyto aktivity. Tento tým se bude skládat z následujících osob:

- zkušený vedoucí sociální pracovník – tento sociální pracovník bude manažerem týmu, který bude organizovat a vést celý tým, bude mít za úkol koordinovat a integrovat jednotlivé činnosti, řešit případné problémy, schvalovat rozhodnutí apod. Bude se jednat o 0,75 úvazek,
- sociální pracovník (vhodné bude, aby se účastnili alespoň 4 sociální pracovníci) – bude mít za úkol realizovat konkrétní činnosti, které mu budou přidělené, bude se jednat především o oblast odborné činnosti, která souvisí s jevy, metodami a typy domácího násilí na seniorech. U každého sociálního pracovníka se bude jednat o 0,25 úvazek,
- příslušník obecní policie či Policie ČR (vhodné bude, aby se účastnili alespoň 2 příslušníci) – bude mít za úkol realizovat konkrétní činnosti, které mu budou přidělené, na starost bude mít především informování konkrétní cílové skupiny,

legislativní vzhled do problematiky apod. U každého zúčastněného se bude jednat o 0,25 úvazek.

- psycholog – bude mít za úkol realizovat konkrétní činnosti, které mu budou přidělené, často půjde o poskytování psychologické podpory, aplikaci psychologických metod. Bude se jednat o 0,75 úvazek,
- metodik – bude mít za úkol realizovat konkrétní činnosti, které mu budou přidělené, také bude řešit oblast rizik spojených s projektem, financování a časového harmonogramu. Bude se jednat o 0,75 úvazek,
- marketingový odborník – bude mít za úkol realizovat konkrétní činnosti, které mu budou přidělené, které spočívají v kreativním a tvůrčím myšlení, grafických schopnostech apod. Bude se jednat o 0,75 úvazek,

Je nezbytné, aby spolu všichni tito členové týmu spolupracovali a měli jasně stanovené odpovědnosti v rámci klíčových aktivit, které budou společně vytvářet.

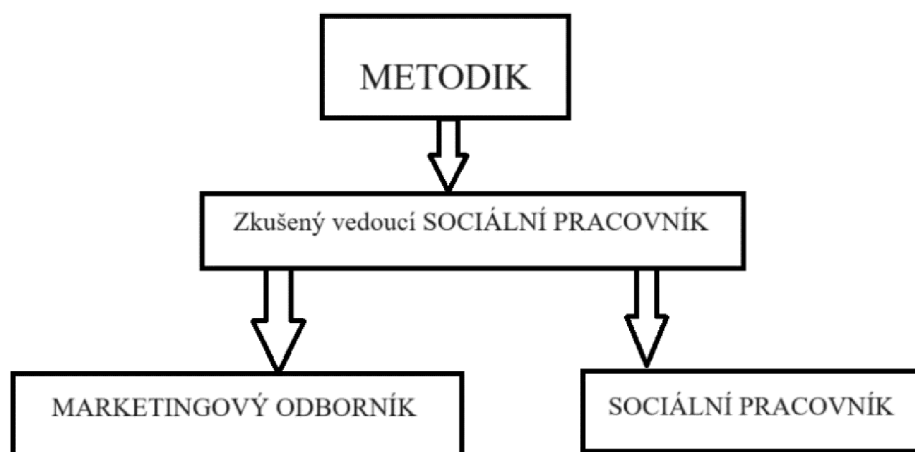
Je třeba však rozlišit osoby, které se budou zabývat přípravou projektu a jednotlivými činnostmi a následně osoby, které budou klíčové aktivity realizovat v praxi. U osob podílejících se na přípravě projektu je totiž nezbytné rozdělit jejich pravomoci a povinnosti v rámci jednotlivých klíčových aktivit, stanovit jejich hierarchii apod.

Na přípravě projektu se budou podílet:

- zkušený vedoucí sociální pracovník,
- sociální pracovník,
- metodik,
- marketingový odborník.

Tito jednotliví odborníci budou v rámci hierarchie organizování dle následující struktury, která je vyobrazena na obrázku 1.

Obrázek 1 Organizační struktura realizátorů projektu

Zdroj: vlastní zpracování

Je třeba zdůraznit, že tyto osoby se nebudou podílet pouze na samotné přípravě projektu, ale budou následně kontrolovat průběh jednotlivých aktivit, vyhodnocovat jejich úspěšnost a efektivnost, případně budou dohlížet na změny, které budou nezbytné s ohledem na možný neočekávaný vývoj situace ve společnosti nebo v rámci tohoto osvětového projektu. Jejich pracovní nasazení začne tedy již předtím, než bude samotný projekt realizován a bude pokračovat (v určité míře s ohledem na stanovené povinnosti) až do ukončení projektu. Kdy je vhodné zahájit jednotlivé přípravné činnosti, bude vyhodnoceno v podkapitole 3.7.

Přehledně, jasně a jednoznačně je možno činnosti jednotlivců u konkrétních klíčových aktivit vypracovat za pomoci matice RACI. Ta spočívá v tabulce, ve které je u každé klíčové aktivity uvedena činnost, kterou budou konkrétní osoby vykonávat. Je třeba brát ohled na to, že některé z aktivit se prolínají a navzájem spolu souvisí, což je přirozené, vede to k úspoře finančních i časových nákladů. Následující tabulka 1 vyobrazuje matici RACI, přičemž R = daná osoba realizuje danou činnost, A = daná osoba je odpovědná za výsledek činnosti, a to v požadovaném čase a kvalitě; C = daná osoba kontroluje výsledek činnosti a kvalitu; I = daná osoba je informována o tom, že daná činnost byla dokončena, jaký je výsledek a zda vše proběhlo bez problémů. Pracovní činnosti jsou u jednotlivých klíčových aktivit rozděleny s ohledem na odbornost a časový fond jednotlivých členů realizačního týmu. Je nevhodné až příliš vytížit jednoho člena na úkor jiného, protože u všech je třeba předpokládat, že budou mít další pracovní povinnosti v rámci svého standardního pracovního výkonu.

Tabulka 1 Matice RACI

Číslo aktivity	Název aktivity	Metodik	Zkušený sociální pracovník	Marketingový odborník	Sociální pracovník
Klíčová aktivita 1	Tvorba a distribuce informačních materiálů	CI		RA	
Klíčová aktivita 2	Realizace besed/přednášek	CI	RA		
Klíčová aktivita 3	Proškolení intervenčních pracovníků, sociálních pracovníků, policistů	CI			RA
Klíčová aktivita 4	Zřízení a činnost skupiny anonymních obětí	CI		RA	
Klíčová aktivita 5	Informování veřejnosti	CI			RA
Klíčová aktivita 6	Vytvoření resocializačních programů pro oběti	CI	RA		

Zdroj: vlastní zpracování

Je třeba taktéž dbát na určitou míru zastupitelnosti jednotlivců, protože může dojít k onemocnění některého z členů realizačního týmu a bude nezbytné, aby jeho činnost zastala jiná osoba. Také je nutné dodržovat zásady efektivní týmové práce, kdy budou realizovány pracovní porady s využitím odborných metod (např. brainstorming), které mohou vést k dalšímu zlepšení celého projektu. V průběhu realizace se totiž mohou vyskytovat nové neočekávané skutečnosti, které je možno pojmout jako příležitosti k optimalizaci aktivit.

4.5 Logický rámec projektu

Detailní logický rámec projektu, který shrnuje klíčová data o projektu, aktivity, cíle, měřitelné výstupy a nezbytné předpoklady, za pomoci kterých bude dosaženo cíle, je vyobrazen v následující tabulce 2.

Tento detailní rámec je zásadní pro uvědomění si možných problémů, měřitelnosti výstupů a rizik, které s projektem souvisí. V tomto případě je nutno zdůraznit, že projekt je spojen především s měkkými výstupy a cíli, které nelze jednoznačně a exaktně vyhodnotit. Sociální projekty zaměřené na nehmotné výsledky jsou tímto specifické a je třeba to brát v úvahu. Je sice možné vyhodnotit, kolik bylo realizováno přednášek, kolik bylo rozdáno letáků nebo kolik lidí se zúčastnilo osvětové akce, ale jednoznačně vyhodnotit, zda klesá počet případů domácího násilí na seniorech nebo zda dochází k poklesu šíření mýtů o domácím násilí, či se zvyšuje osvěta veřejnosti a snižuje úroveň bagatelizace tohoto problémů, nelze.

Tabulka 2 Logický rámec projektu

Logický rámec projektu	Objektivně ověřitelné ukazatele	Zdroje informací k ověření	Předpoklady, za jakých bude dosaženo cíle
<p>Záměr: vytvoření preventivního osvětového projektu, který se zaměřuje na často bagatelizovanou oblast domácího násilí na seniorech.</p>	<p>Vytiskne se a distribuuje 20 000 ks letáků. Proškolí se alespoň 2 000 osob. Vytiskne se 200 ks manuálů a distribuují se sociálním pracovníkům. Vytiskne se a distribuuje 2 000 ks pexesa. Proškolí se nejméně 150 sociálních pracovníků. Proškolí se 3 000 policistů (příslušníků Policie ČR) Moravskoslezského kraje a 1 000 strážníků obecní (městské policie). Zřídí se 4 skupiny anonymních obětí. Umístí se celkem 400 letáků v MHD a vyvěsí se na 300 zastávkách MHD.</p>	<p>Vedení statistických informací. Analýza finančních výdajů.</p>	<p>Pečlivě předem připravený projekt. Dostatek finančních, časových i personálních zdrojů na realizaci. Kvalitní personální zdroje pracující s širokou veřejností. Osobní a respektující přístup zúčastněných osob směrem ke všem stakeholders.</p>
<p>Dílčí cíle projektu jsou následující:</p> <ul style="list-style-type: none"> • informovat občany o tom, že často i dobře míněné chování může být pro seniora projevem určitého typu násilí, • zvýšit odbornost sociálních pracovníků a dalších osob, které přichází do kontaktu se seniory jakožto oběťmi domácího násilí, • realizovat alespoň 150 školení široké veřejnosti (děti, dospělí, senioři) o problematice domácího násilí na seniorech, • vytvoření letáku, který jasně a přehledně informuje občany o tom, jak se zachovat při podezření na domácí násilí. 	<p>Měkké výstupy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • osvěta široké veřejnosti, • předání informací seniorům, • zvýšení odbornosti sociálních pracovníků. 	<p>Evidence počtu osob, které se budou o domácí násilí na seniorech zajímat u některé ze spolupracujících institucí.</p>	<p>Využívání nových metod a nástrojů. Hledání kreativních a tvůrčích způsobů řešení stávajících problémů. Individuální přístup vůči všem obětem, jejich příbuzným, ale také vůči pachatelům.</p>

<p>Výstupy exaktní:</p> <ul style="list-style-type: none"> • letáky informující o domácím násilí na seniorech, • vznik skupiny anonymních obětí, • vznik terapeutické skupiny. <p>Výstupy měkké:</p> <ul style="list-style-type: none"> • osvěta veřejnosti o problematice domácího násilí na seniorech, • efektivní pomoc obětem. 	<p>Lidé si budou vědět rady, pokud budou mít podezření, že se jejich soused, známý, kamarád stal obětí domácího násilí.</p> <p>Domácí násilí nebude stigmatizováno.</p> <p>Připraví se a zrealizují terapeutická sezení pro oběti a vzniknou a budou fungovat skupiny anonymních obětí.</p>	<p>Evidence seniorů, jakožto obětí DN, kteří si v důsledku projektu požádali o pomoc (nebo na situaci upozornily jiné osoby).</p> <p>Záznamový arch o provedených sezeních.</p>	<p>Aktivní pomoc všem obětem.</p> <p>Pečlivé prošetření každého podezření na domácí násilí na seniorovi.</p>
<p>Klíčové činnosti.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tvorba a distribuce informačních materiálů. • Pořádání besed/přednášek. • Proškolení intervenčních pracovníků, sociálních pracovníků apod. • Zřízení a činnost skupiny anonymních obětí. • Informování veřejnosti. • Vytvoření resocializačních programů pro oběti. 	<p>Efektivní a dlouhodobý systém preventivní osvěty v oblasti domácího násilí na seniorech.</p>	<p>Prezenční listiny ze školení, program školení, fotografie. Brožury, prezentace, manuály. Příspěvky v médiích.</p>	<p>Všechny činnosti budou realizovány včas, v adekvátní kvalitě.</p>

Zdroj: vlastní zpracování

4.6 Časový harmonogram projektu

Každý projekt je třeba časově analyzovat a vyhodnotit. Existuje velké množství metod časové analýzy, pro účely této práce byla zvolena metoda kritické cesty. Ta má (na rozdíl od např. Ganttova diagramu) tu výhodu, že ukazuje možnost zkrácení trvání celého projektu. V některých případech mohou být časové úspory zásadní, souvisí přímo s finančními náklady, jež jsou spojeny s personálními zdroji.

Na základě klíčových aktivit byly stanoveny procesy, které je třeba realizovat. Těchto procesů je celkem 10, jsou značeny písmeny A – J. Ke každému procesu je uvedena doba trvání ve dnech, přičemž se předpokládá, že jeden pracovní den trvá 8 hodin. Na jednotlivých aktivitách se bude podílet realizační tým, přičemž některé z těchto procesů budou vykonávat všichni členové týmu, jiné procesy budou spočívat v aktivitě pouze některých členů týmu. Je třeba také dbát na zastupitelnost pro případ nemoci nebo jiné indispozice členů týmu. Ke každému procesu je taktéž uvedena předcházející činnost (nebo více činností), které je třeba dokončit, aby mohla začít činnost následující. Jedná se o přirozenou návaznost procesů. Všechny procesy, doba jejich trvání a návaznost jsou vyobrazeny v následující tabulce 3.

Tabulka 3 Pracovní procesy a doba jejich trvání

Značení procesu	Proces	Doba trvání procesu ve dnech	Předcházející činnost
A	Zpracování projektu, jeho pečlivá analýza s ohledem na potřeby společnosti a kraje,	4	
B	Analýza souvisejících prvků, kraje a jeho aktivity v této oblasti	2	A
C	Prvotní porada týmu, brainstorming	2	A
D	Vypracování letáků	2	B, C
E	Zajištění e-mailů a kontaktů na veškeré instituce, které budou osloveny	4	A, B, C, D
F	Zajištění prostorů a materiálů pro skupinu anonymních obětí	4	E
G	Oslovení médií s žádostí o bezplatné umístění letáků a spotů k informování veřejnosti	6	F
H	Navázání spolupráce s Policií ČR	3	G
I	Nalezení míst a akcí vhodných pro umístění stánků a osvětové aktivity	3	G
J	Vytvoření programu pro terapeutické působení na oběti	2	I

Zdroj: vlastní zpracování

Analýza kritické cesty spočívá v hledání činností, které mohou probíhat současně. Z výše uvedené tabulky 3 plyne, že všechny činnosti budou trvat celkem 32 dnů. Za předpokladu, že má měsíc 20 – 22 pracovních dnů, pak realizace projektu, tedy přípravné činnosti nezbytné pro implementaci klíčových aktivit do praxe, bude trvat přibližně měsíc a půl.

Následující tabulka 4 vyobrazuje analýzu kritické cesty. Z té je patrné, že činnosti B a C a rovněž H a I je možno realizovat současně. Tím dojde k úspoře 5 pracovních dní (tedy jednoho pracovního týdne) a doba trvání se zkrátí na 27 dní. Tím bude uspořen čas i finanční náklady na projekt. Taktéž bylo zjištěno, že všechny procesy (s výjimkou procesu H) musí být realizovány včas a nesmí dojít k jejich zpoždění. Pokud výsledný výstup bude opožděn, bude to mít vliv na dobu trvání celého projektu. Pouze činnost H (navázání spolupráce s Policií ČR) se může zpozdít se svou realizací o 2 dny, popřípadě činnost může trvat místo 3 dnů celkem 5 dnů.

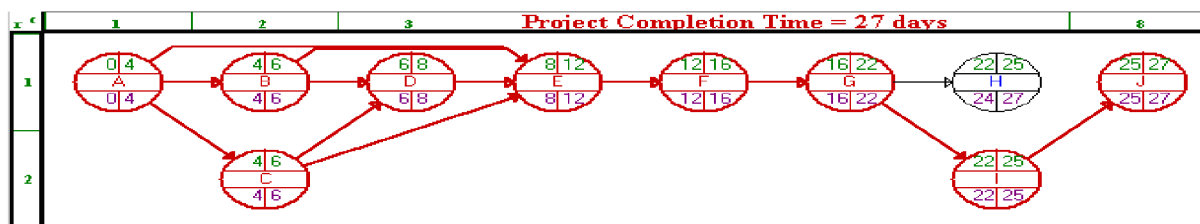
Tabulka 4 Analýza kritické cesty

	Activity Name	On Critical Path	Activity Time	Earliest Start	Earliest Finish	Latest Start	Latest Finish	Slack (LS-ES)
1	A	Yes	4	0	4	0	4	0
2	B	Yes	2	4	6	4	6	0
3	C	Yes	2	4	6	4	6	0
4	D	Yes	2	6	8	6	8	0
5	E	Yes	4	8	12	8	12	0
6	F	Yes	4	12	16	12	16	0
7	G	Yes	6	16	22	16	22	0
8	H	no	3	22	25	24	27	2
9	I	Yes	3	22	25	22	25	0
10	J	Yes	2	25	27	25	27	0
	Project	Completion	Time	=	27	days		
	Number of	Critical	Path(s)	=	5			

Zdroj: vlastní zpracování za pomoci aplikace WinQSB

Následující obrázek 2 přehledně vyobrazuje možnosti práce s procesy – činnosti B a C se překrývají, stejně jako činnosti H a I. Zde jde o danou časovou úsporu. Činnost H současně není součástí kritické cesty.

Obrázek 2 Grafické vyjádření časové analýzy se zdůrazněním kritické cesty

Zdroj: vlastní zpracování za pomoci aplikace WinQSB

Časová analýza je důležitá, aby bylo zjištěno, kdy je třeba začít s realizací projektu, aby mohly být zahájeny klíčové aktivity ve stanovený čas. Předpokládá-li se začátek činnosti 01. 07. 2024, je nezbytné začít pracovat na procesu A dne 27. 05. 2024.

4.7 Finanční analýza projektu

Z výše uvedených klíčových aktivit, procesů a činností je možno sestavit finanční analýzu projektu. Je třeba zvážit, zda se jedná o náklad explicitní či implicitní. A také, zda se jde o náklady personální (finanční odměna pro zúčastněné osoby) nebo materiální.

Pořádání besed/přednášek budou realizovat 4 sociální pracovníci. S ohledem na průměrnou mzdu sociálních pracovníků a související náklady na odvody je možno počítat s částkou 50 000 Kč na jednoho sociálního pracovníka. S ohledem na 6 měsíců trvání projektu se bude jednat o částku 1 200 000 Kč, která zaujímá celkem 25,5 % z celkových nákladů. Pokud by byl vyvíjen tlak na snížení nákladovosti, je možno pracovat právě s touto položkou – snížit počet realizujících osob nebo dobu trvání této aktivity. Podobným způsobem byly analyzovány všechny aktivity.

Vytvoření letáků a propagačních předmětů není vyčísleno, protože se jedná o náklad přímo související s činností projektového týmu, která je vyčíslena zvlášť. Využití místních médií k osvětě a šíření informací o projektu bude taktéž součástí práce projektového týmu. Počítá se s bezplatnou spoluprací médií.

Aktivita Skupina anonymní oběti domácího násilí na seniorech a stánky příslušníků obecní policie nebo Policie ČR na různých veřejných akcích jsou kromě personálních nákladů taktéž doplněny o částku 10 000 Kč měsíčně, tyto náklady odráží výdaje na občerstvení, pomůcky, stánek apod. Tisk propagačních předmětů a letáků je materiálním nákladem na výrobu těchto předmětů externím dodavatelem. Náklady na projektový tým spočívají v práci členů týmu po dobu 27 dnů – opět jde o personální výlohy.

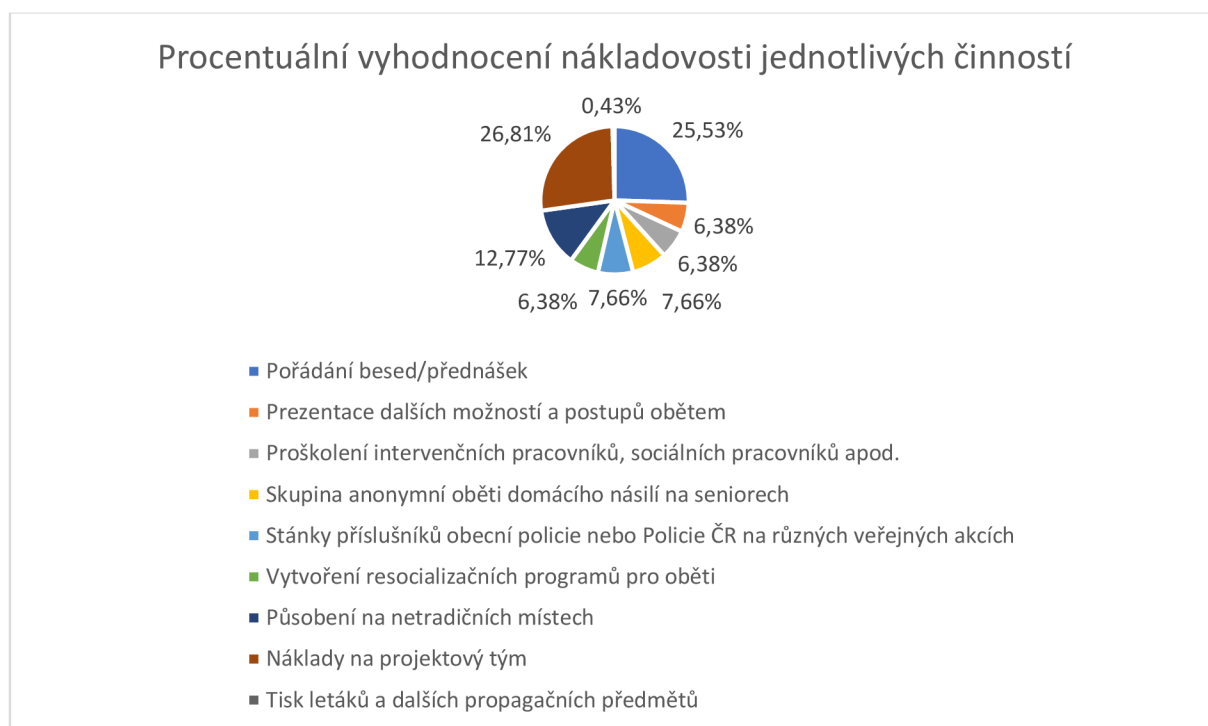
Tabulka 5 Analýza nákladů projektu

Aktivita	Počet osob realizujících aktivitu	Měsíční náklady v Kč	Náklady za projekt (6 měsíců) v Kč	Druh nákladů
Pořádání besed/přednášek	4	200 000	1 200 000	Explicitní Personální
Prezentace dalších možností a postupů obětem	1	50 000	300 000	Explicitní Personální
Proškolení intervenčních pracovníků, sociálních pracovníků apod.	2	50 000	300 000	Explicitní Personální
Vytvoření letáků a vzhledu propagačních předmětů	1	X	X	Zahrnuto v nákladech na projekt
Skupina anonymní oběti domácího násilí na seniorech	1	60 000	360 000	Explicitní Personální Materiální
Stánky příslušníků obecní policie nebo Policie ČR na různých veřejných akcích	2	60 000	360 000	Explicitní Personální Materiální
Využití místních médií k šíření osvětové kampaně	1	X	X	Zahrnuto v nákladech na projekt
Vytvoření resocializačních programů pro oběti	1	50 000	300 000	Explicitní Personální
Působení na netradičních místech	2	100 000	600 000	Explicitní Personální Materiální
Náklady na projektový tým	4	210 000	1 260 000	Explicitní Personální Materiální
Tisk letáků a dalších propagačních předmětů	1	20 000	20 000	Implicitní + Explicitní Materiální

Zdroj: vlastní zpracování

Procentuální vyhodnocení nákladovosti jednotlivých aktivit na celkových výlohách na projekt je vyobrazeno v následujícím grafu 1. Z něj je patrné, že nejvíce nákladnou činností je pořádání besídek/přednášek a výdaje na projektový tým, který bude připravovat veškeré klíčové aktivity, organizovat a plánovat průběh projektu.

Graf 1 Analýza podílu nákladů jednotlivých činností na celku

Zdroj: vlastní zpracování

Celkové náklady na tento projekt činí 4 700 000 Kč. Jak již bylo uvedeno, vzhledem k výše provedené finanční analýze je patrné, že většinu nákladů tvoří personální výdaje. Je zřejmé, které aktivity zaujímají největší podíl na celku. Na těchto nákladech je možno ušetřit v případě, že by dané finanční zdroje nemohly být investovány.

Předpokládá se, že projekt by byl finančně dotován z následujících zdrojů:

- dotační programy Moravskoslezského kraje,
- dotační programy Evropské unie,
- žádost o finanční dary ze strany obecních a městských úřadů,
- finanční dary ze strany podnikatelských subjektů.

S procesem získávání finančních zdrojů je třeba začít s předstihem, tedy dříve, než budou zahájeny procesy z tabulky 3.

4.8 Riziková analýza

Každý projekt je spojen s určitými riziky, která se mohou vyskytnout nejen při plánování projektu, ale následně i v průběhu realizace jednotlivých klíčových aktivit. Je třeba jednotlivá rizika předem pečlivě analyzovat a vyhodnotit, jakým způsobem mohou ovlivnit celý projekt

a jeho fungování. Je vhodné stanovit možnosti eliminace jednotlivých rizik. Následující tabulka 6 vyobrazuje rizika projektu, přičemž každé riziko je označeno písmenem pro účely vypracování rizikové matice, pravděpodobností výskytu a jeho závažností. Pravděpodobnost a závažnost jsou vyčísleny na škále 1 – 5, přičemž čím je hodnota vyšší, tím je vyšší i pravděpodobnost/závažnost.

Riziko A značí nezáměr o projekt ze strany široké veřejnosti, tedy cílových skupin, na které je projekt zaměřen. Pokud veřejnost bude obcházet informační stánky a nebude se u nich zastavovat, číst letáky, mít zájem o nové informace a její implementaci do svého života, pak projekt nesplní svůj cíl a bude neefektivní. Zde je závažnost maximální a pravděpodobnost výskytu nízká. Pokud budou jednotlivé klíčové aktivity realizovány optimálním způsobem, budou přizpůsobeny konkrétní cílové skupině a nastaveným indikátorům, s veřejností budou hovořit proškolení a osobně zainteresovaní odborníci, pak lze předpokládat, že veřejnost bude mít o tyto informace zájem. Každý člověk by si měl uvědomit, že i on bude jednou v pozici seniora a také se stát obětí domácího násilí. Pokud realizující osoby tento fakt zdůrazní, mohou tím zájem náhodných kolemjdoucích zvýšit.

Riziko B vyobrazuje nedostatek odborníků, kteří budou realizovat klíčové aktivity. Zde je riziko nízké a závažnost vysoká. Sociální pracovníci, lékaři, policisté, strážníci a další mají velké množství pracovních povinností, jež plynou z jejich pozice. Jejich vyčerpání tak může eliminovat jejich chuť realizovat aktivity a snažit se co nejvíce šířit informace. Na druhou stranu je třeba zmínit to, že projekt více či méně souvisí s výkonem jejich povolání a práce s lidmi je nedílnou součástí jejich profese. Přesto je třeba všechny osoby, které budou klíčové aktivity realizovat, dostatečně motivovat, proškolit a informovat o důležitosti projektu.

Riziko C spočívá v nedostatku finančních zdrojů na realizaci klíčových aktivit. Jak plyne z tabulky 5, celkové náklady na projekt činí 4,7 mil. Kč, což je vysoká částka. Přestože byly stanoveny možnosti, jak získat tyto finanční zdroje, je možné, že některé ze způsobů nebude možno realizovat nebo nebude získáno dostatečné množství finančních zdrojů. Pak by bylo nezbytné některé z klíčových aktivit zrušit nebo snížit nějakým způsobem jejich nákladovost. Největší podíl nákladů přirozeně činí personální výdaje. Snižovat finanční odměnu jednotlivcům by bylo demotivující, proto by bylo vhodnější spíše snížit počet osob, které se budou na projektu podílet. Závažnost i pravděpodobnost výskytu tohoto rizika je vysoká.

Riziko D poukazuje na možnou nespůlpráci souvisejících klíčových stakeholders, kteří budou nedílnou součástí osvěty široké veřejnosti. Bez těchto spolupracujících subjektů

nebudou informace do té míry rozšířeny mezi obyvatele Moravskoslezského kraje. Pokud dojde k tomu, že některé organizace nebudou mít o spolupráci zájem, je třeba aktivně vyhledávat jiné. Závažnost je zde maximální, pravděpodobnost však nízká, protože neziskové a pomáhající organizace obvykle mají o obdobné projekty zájem, protože je i jejich snahou šířit osvětové informace.

Riziko E spočívá v nedodržení časového harmonogramu, přičemž pravděpodobnost výskytu je nízká a závažnost je střední. Pokud dojde ke zdržení nebo zpoždění některých z aktivit, může to negativně ovlivnit navazující aktivity, avšak nejde o natolik úzce provázané činnosti, aby nebylo možno při nedodržení časových plánů přizpůsobit jiné aktivity aktuální situaci.

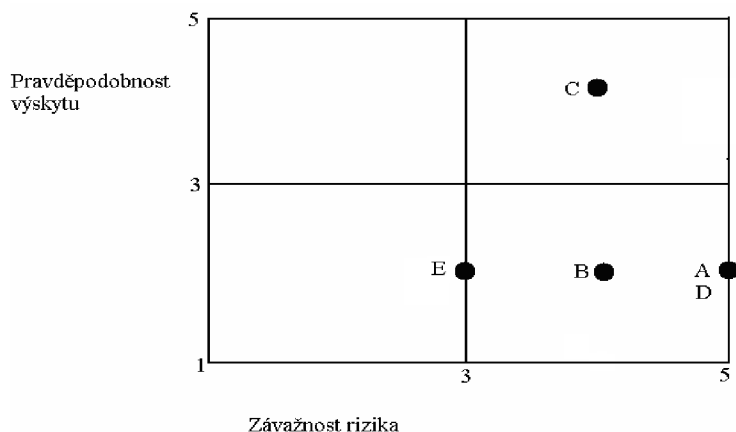
Tabulka 6 Rizika projektu

Riziko	Označení rizika	Pravděpodobnost výskytu	Závažnost
Nezájem o projekt ze strany veřejnosti	A	2	5
Chybějící odborníci realizující klíčové aktivity	B	2	4
Nedostatek finančních zdrojů na realizaci klíčových aktivit	C	4	4
Nespolupráce souvisejících klíčových stakeholders	D	2	5
Nedodržení časového harmonogramu	E	2	3

Zdroj: vlastní zpracování

Následující obrázek 3 vyobrazuje matici rizik, které byly představeny výše. Je patrné, že především rizikům A, C a D je třeba věnovat největší pozornost, sledovat jejich vývoj také v průběhu realizace projektu a všech klíčových aktivit a vyhodnocovat, zda jsou splněny plánované výstupy.

Obrázek 3 Matice rizik

Zdroj: vlastní zpracování

Kromě výše uvedených rizik je třeba také brát v úvahu rizika, která se mohou vyskytnout v průběhu realizace jednotlivých klíčových aktivit. Mohou se objevit v důsledku nečekaných společenských změn, politického systému nebo jen atmosféře v Moravskoslezském kraji. Proto je třeba neustále situaci a její vývoj sledovat, průběžně vyhodnocovat naplnění cílů a indikátorů.

4.9 Důvody realizace projektu

Důvody realizace projektu spočívají především ve faktu, že domácí násilí na seniorech je dlouhodobě bagatelizovanou záležitostí (obdobně jako např. domácí násilí na mužích). Také z toho plyne, že domácí násilí na seniorech negativně ovlivňuje jeho život i celou rodinu.

Z informací Českého statistického úřadu vyplývá, že v roce 2022 došlo k 46 případům domácího násilí na seniorech, v roce 2021 to bylo 49 případů a v roce 2020 šlo o 64 případů. Za rok 2023 statistiky zatím nebyly zveřejněny. Konkrétní typy domácího násilí dle aktuálně platné legislativy jsou vyobrazeny v následující tabulce 7, včetně počtu případů. Přestože je ze statistiky patrný pokles případů domácího násilí na seniorech, lze předpokládat, že se jedná jen o zlomek skutečných případů domácího násilí, které se v České republice na seniorech odehrávají. Velké množství těchto případů zůstává neodhaleno, seniori umírají, aniž by někdo zjistil, co se v jejich domácnosti dělo, násilí je dlouhodobou záležitostí.

Tabulka 7 Statistika domácího násilí na seniorech

Domácí násilí na seniorech	2022	2021	2020
Omezování a zbavování osobní svobody	11	6	4
Týrání svěřené osoby	3	2	13
Týrání osoby žijící ve společném obydlí	31	33	42
Útisk	1	8	5
Celkem	46	49	64

Zdroj: Český statistický úřad, 2024

Z důvodů, které vedly ke zpracování tohoto projektu, vyplývají také předpokládané přínosy a výstupy projektu.

V Moravskoslezském kraji žije podle Českého statistického úřadu celkem 249 219 osob starších 65 let z celkové populace 1 189 674 (k 31. 12. 2022).

Jako ostatní kraje v České republice má zpracovanou Koncepti prevence kriminality, a to konkrétně na období 2022 – 2027. V koncepční části jsou vymezeny hlavní cílové skupiny, mezi které jsou zařazeni také senioři a osoby ohrožené domácím násilím. Koncepte obsahuje čtyři hlavní cíle, mezi které jsou zařazeny mimo jiné: cíle k oblasti sociální prevence, cíle k oblasti informování občanů o možnostech a způsobech ochrany před trestnou činností či obecné cíle k prevenci kriminality v Moravskoslezském kraji. Opatření, která jsou u těchto cílů doporučena jsou např. podpora realizace vzdělávacích projektů (lekci, programů, seminářů apod.) k tématům prevence kriminality pro hlavní cílové skupiny, tedy mimo jiné i seniory a osoby ohrožené domácím násilím. Dalším opatřením je podpora projektů zaměřených na zvyšování informovanosti hlavních cílových skupin koncepte, opět se tedy bude jednat i seniory, o bezpečném chování, možnostech ochrany sebe a svého majetku před trestnou činností.

Pro účely tohoto projektu byl osloven Moravskoslezský krajský úřad s žádostí o informace, zda byly v roce 2022 některé z těchto cílů naplněny a jakým způsobem.

Dle sdělení Moravskoslezského kraje byly vyhlášeny dotační programy **Program na podporu neinvestičních aktivit z oblasti prevence kriminality (NAPK)** a **Program na podporu zdravého stárnutí v Moravskoslezském kraji (PZS)**.

V rámci programu NAPK byly sice vyhlášeny dva dotační tituly zaměřené na vzdělávací, přednáškové, informační a osvětové aktivity pro cílové skupiny, avšak tyto aktivity byly zaměřeny na finanční gramotnost, spotřebitelské právo, kyberbezpečnost.

Kurzy zaměřené na podporu ochrany proti domácímu násilí, které by se věnovaly seniorům, byly zařazeny mezi žádosti ve skupině náhradníků pro poskytnutí podpory.

V rámci programu PZS byly podpořeny dvě z projektových žádostí, které se věnovaly prevenci kriminality páchané na seniorech a prevenci domácího násilí. Cílovou skupinou byly senioři nad 60 let věku. Projektové žádosti byly orientovány na oblast vzdělávání.

Taktéž byla požádána Policie ČR Moravskoslezského kraje o data týkající se této problematiky. Z odpovědi bylo zjištěno, že v roce 2022 probíhaly kampaně zaměřené na edukaci v oblasti domácího násilí, kde se mimo jiné jednalo také o projekty zaměřené na seniory. Bylo zveřejněno video, které je dostupné na policejním kanále YouTube pod názvem „Domácí násilí není trápení jen na chvíli“. Dále šlo o pravidelný pořad zaměřený na věkovou skupinu seniorů, který byl prezentován v Českém rozhlasu Ostrava. Sledovanost pořadu Českého rozhlasu byla přibližně 30 000 posluchačů, sledovanost videa na YouTube dosáhla 5,3 tis. shlédnutí (bylo dohledáno přímo na stránkách kanálu YouTube). Dále bylo realizováno 85 přednášek, celkem bylo osloveno 2 500 posluchačů v rámci celého kraje.

V odpovědi bylo dále sděleno, že na konci roku 2023 byl zvláště pro seniory vydán stolní kalendář s preventivními radami a odkazem na videa z projektu Poradce policejní rádce pro bezpečný život. Kalendář byl distribuován zejména v průběhu vánočních trhů. Bylo rozdáno 3000 kalendářů.

Při řešení této problematiky je potřeba interdisciplinární spolupráce napříč různými složkami, jako jsou sociální pracovníci, policisté, psychologové, lékaři. Obětem domácího násilí je potřeba předat informace, které jim pomůžou uvědomit si, že situace, ve které se nacházejí, není běžná, a je potřeba se bránit. Nejlepší obranou proti násilí je prevence. Stane-li se senior obětí domácího násilí, je považován podle zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, za zvlášť zranitelnou oběť. Je nezbytné, aby všichni zúčastnění, kteří se podílejí na řešení vzniklé situace měli širší povědomí o této problematice, a právě preventivním projektem lze oslovit nejenom oběti, profesionály, ale také širokou veřejnost.

Závěr

Ve společnosti se vyskytuje velké množství negativních sociálních jevů, které nežádoucím způsobem ovlivňují jedince, jeho primární rodinu, přímé okolí, komunitu, ale taktéž celou širokou veřejnost. Mezi jeden z těchto jevů patří domácí násilí. Společnost nejčastěji hovoří o domácím násilí na ženách, na které je zacíleno nepřeberné množství preventivních aktivit, ale také praktických opatření pro řešení situace. Je však třeba zdůraznit fakt, že domácí násilí může probíhat (ač méně často) i na jiných skupinách, např. na mužích nebo na seniorech. Právě senioři jsou silně ohroženou skupinou.

Senioři s ohledem na svůj fyzický a duševní stav v některých případech potřebují pomoc od svých blízkých. Přírozeně žádají o tuto pomoc své děti či jiné příbuzné. Někteří však místo péče nabídnou naopak násilné chování, vydírání, psychický nátlak či finanční týrání. Domácí násilí na seniorech pak vede k výraznému zhoršení psychického i fyzického zdraví seniora, který neví, jak má svou situaci řešit. Bojí se požádat o pomoc, stydí se za svou situaci, má strach z výsměchu okolí nebo bagatelizace jeho pocitů. To vše vede k dlouhodobému týrání, které má přirozeně více negativních důsledků.

Tato práce se zaměřila na otázku domácího násilí na seniorech z toho důvodu, že je tento problém stále podceňován. Mnozí lidé si ho neuvědomují a nejsou si jisti, jak se mají zachovat, pokud mají podezření na výskyt tohoto jevu, nebo pokud jsou sami jeho obětí. Teoretická část o problematice pojednávala na základě provedené rešerše odborné literatury, která je zaměřena na domácí násilí nebo související fakta. Praktická část byla zpracována v podobě uceleného projektu. Projekt si kladl za cíl informovat širokou odbornou i laickou veřejnost o problematice tohoto druhu násilí prostřednictvím konferencí, seminářů, mediální a letákové kampaně. Jeho zpracování tedy spočívá nejen v definici a popisu klíčových aktivit, které jsou obohaceny o konkrétní indikátory splnění, ale také v charakteristice personálního zajištění, popisu stakeholders, časové, finanční i rizikové analýze. Jedná se o komplexní a ucelený projekt, který je koncipován takovým způsobem, aby mohl být implementován do praxe v současné době na území Moravskoslezského kraje.

Problém domácího násilí na seniorech je aktuální záležitostí, která by měla být dále zkoumána a měla by se jí věnovat adekvátní pozornost. Je třeba do budoucna vytvářet větší množství preventivních programů, ale také dbát na dostatek pomoci obětem domácího násilí a osvětu široké veřejnosti tak, aby případy domácího násilí na seniorech byly rychle odhalovány a optimálně řešeny.

Bibliografie

BEDNÁŘOVÁ, Zdena a kol., 2009. Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Acorus. ISBN 978-80-254-5422-0.

BEDNÁŘOVÁ, Zdena, Kateřina MACKOVÁ, Hana PROKEŠOVÁ, 2006. Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníky OSPOD. MPSV ČR. ISBN 80-86878-50-3.

CIMRMANNOVÁ, Tereza a kol., 2013. Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu. Karolinum. ISBN 978-80-246-2205-7.

CONWAYOVÁ, L. Helen, 2007. Domácí násilí. Albatros. ISBN 978-80-00-01550-7.

ČELEDVÁ, Libuše a kol., 2016. Úvod do gerontologie. Karolinum. ISBN 978-80-246-3404-3.

Český statistický úřad, 2024. Senioři – publikace. Online. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/seniori_publicace. [citováno 2024-03-09].

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2008. Moderní psychologie pro právníky. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2020. Domácí násilí. Nebezpečné rodinné vztahy 21. století. Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-806-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ, 2007. Pomoc obětem a svědkům trestných činů. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2014-2.

DALY, M. Jeanette M. a J. Gerald JOGERST, 2001. Statute Definitions of Elder Abuse. Journal of Elder Abuse and Neglect. ISSN 0894-6566.

DUFKOVÁ, Ivana a Jiří ZLÁMAL, 2005. Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí. AGIS. ISBN 80-239-5686-8.

GARNER, Jane, 2004. The role of the doctor in the institutional abuse of older people: A psychodynamic perspective. Journal of Adult Protection. ISSN 1466-8203.

GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ, Jiří KOUTEK, 2000. Podoby násilí v rodině. Vyšehrad. ISBN 80-7021-416-3.

GLENDEENING, Frank, 1999. Elder Abuse and Neglect in Residential Settings: Different National Backgrounds and Similar Responses. Haworth Press. ISBN 978-0-7890-0751-9.

CHALOUPKOVÁ, Jaroslava, 2022. 25 let práce s domácím násilím. Acorus. ISBN 978-80-11-02245-7.

CHMELÍK, Jan a kol., 2003. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Portál. ISBN 80-7178-739-6.

JAKOBSEN, Barbora a Marius RÁKIL, 2022. Násilí je možné zastavit. Psychologie násilí a terapie pro osoby, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích. Úřad vlády ČR. ISBN 978-80-7440-305-7.

JANEBOVÁ, Radka, 2014. Teorie a metody sociální práce – reflexivní přístup. Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-374-1.

KISSOVÁ, Blanka, Romana LUKÁŠOVÁ, Daniel TOPINKA, Sociální práce/sociálna práca, 18(2), 72-84. 2018. Institucionální pomoc v oblasti domácího násilí z perspektivy obětí domácího násilí v partnerském vztahu. Online. Dostupné z: [https:// socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2018-2.pdf](https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2018-2.pdf). [citováno 2023-12-04].

KLEPÁČKOVÁ, Olga a kol., 2020. Trauma-informovaný přístup v sociální práci. Grada Publishing. ISBN 978-80-271-1949-3.

KOSAŘOVÁ, Jana, 2013. Přehled problémů v oblasti prevence a poskytování pomoci v oblasti domácího násilí a syndromu týrání a zanedbávání (EAN) páchaného na seniorech s dopadem na sociální a zdravotní oblast. Ministerstvo vnitra České republiky.

KOTKOVÁ, Martina a kol., 2014. Domácí násilí v kontextu rodiny a práce. Spondea. ISBN 978-80-260-7191-4.

KUZNIKOVÁ, Iva a kol., 2011. Sociální práce ve zdravotnictví. Grada. ISBN 978-80-247-3676-1.

LEESON, George a Sarah HARPER, 2008. Some descriptive findings from the Global Ageing Survey (GLAS). University of Oxford. Online. Dostupné z: <https://www.ageing.ox.ac.uk/download/52>. [citováno 2024-03-09].

LEVOVÁ, Jana a kol., 2010. Metodika pro práci s cizinci žijícími v České republice, kteří jsou ohroženi domácím násilím. Spondea. ISBN 978-80-254-8499-9.

MAGISTRÁT MĚSTA OSTRAVY, 2021. Domácí násilí na seniorech a možnosti jeho řešení. Magistrát města Ostravy.

- MALÍKOVÁ, Eva, 2020. Péče o seniory v pobytových zařízeních. Grada Publishing. ISBN 978-80-271-2030-7.
- MAREKOVÁ, Hermína, 2019. Násilie v rodině a sociální práce. MDS. ISBN 978-80-7392-316-7.
- MARTINKOVÁ, Milada, 2009. Špatné zacházení s osobami pokročilého věku se zvláštním zřetelem k domácímu násilí. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-087-8.
- MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ, Marie TOUFAROVÁ, 2007. Partnerské násilí. Linde. ISBN 978-80-86131-76-4.
- MÁTEL, Andrej, 2019. Teorie sociální práce I. Sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor. Grada. ISBN 978-80-271-2220-2.
- MÁTEL, Andrej a Milan SCHAVEL, 2015. Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce: Teória a metódy sociálnej práce I. Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce. ISBN 978-80-971445-6-2.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2007. Základy sociální práce. Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2008. Slovník sociální práce. Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ, Jana KOLÁČKOVÁ, 2010. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MLÝNKOVÁ, Jana, 2011. Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3872-7.
- NEPUSTIL, Pavel a kol., 2019. Metodika moderních metod sociální práce a síťování v adiktologických službách. Online. Dostupné z: https://www.rozvojadiktologickychsluzeb.cz/wp-content/uploads/2019/10/Metodika_modernich_metod_socialni_prace.pdf. [citováno 2024-01-09].
- NEPUSTIL, Pavel a kol. Case management se zotavujícími se uživateli návykových látek. Úřad vlády České republiky. ISBN 978-80-7440-076-6.
- NEVID, Jeffrey S., Spencer A. RATHUS, Beverly GREENE, 2018. Abnormal Psychology in a Changing World. Pearson. ISBN 0-205-96171-1.
- NOVÁK, Tomáš, 2014. Jak (ne)rozumět emocím stárnoucích rodičů. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5152-8.

ORTIZ, Mitchell, 2016. Domestic Violence: Prevalence, Risk Factors and Perspectives. Hauppauge. Nova Science Publishers. ISBN 978-16-348-5795-6.

PAPRSTEINOVÁ, Lucie, Jiřina NAVRÁTILOVÁ, Libor BOTEK, 2019. Domáci násilí: příručka (nejen)pro pastorační pracovníky. Karmelitánské nakladatelství. ISBN 978-80-7566-149-4.

PHELAN, Amanda, 2013. International Perspective on Elder Abuse. Routledge. ISBN 978-04-156-9405-6.

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2012. Sociologie stáří a seniorů. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3850-5.

SPURNÝ, Joža, 1996. Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu. Eurounion. ISBN 80-85858-30-4.

Stem, 2024. Domáci násilí II – údaje z výzkumu. Online. Dostupné z: <https://www.stem.cz/domaci-nasili-ii-udaje-z-vyzkumu/>. [citováno 2024-03-09].

STOČESOVÁ, Veronika a David ČÁP, 2020. Psychoterapeutická práce s původci domácího násilí. Zvládání vzteku, agrese a násilných projevů. Portál. ISBN 978-80-262-1566-1.

STRÍLKOVÁ, Patricie a Marek FRYŠTÁK, 2009. Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím. Key Publishing. ISBN 978-807-4180-200.

ŠEVČÍK, Drahomír a kol., 2011. Domáci násilí: kontext, dynamika a intervence. Portál. ISBN 978-80-7367-690-2.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol., 2017. Krize a krizová intervence. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5327-0.

ŠROUBOVÁ, Jitka, 2019. Revizní a posudkové lékařství. Domáci násilí na seniorech. Online. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/revizni-posudkove-lekarstvi/2019-1-2-2/domaci-nasili-na-seniorech-115155>. [citováno 2024-01-09].

TOPINKA, Daniel a kol., 2016. Domáci násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: základní fakta a výsledky. SocioFactor. ISBN 978-80-906615-0-9.

VODÁČKOVÁ, Daniela a kol., 2007. Krizová intervence. Portál. ISBN 978-80-7367-342-0.

VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana, 2008. Domáci násilí v českém právu z pohledu žen. 2. vyd. ProFem. ISBN 978-80-903626-7-3.

Zákon č. 40/2006 Sb. ze dne 9. února 2009, trestní zákoník.

Zákon č. 108/2006 Sb. ze dne 31. března 2006, o sociálních službách

Seznam tabulek

Tabulka 1 Matice RACI	57
Tabulka 2 Logický rámec projektu	58
Tabulka 3 Pracovní procesy a doba jejich trvání	60
Tabulka 4 Analýza kritické cesty	61
Tabulka 5 Analýza základů projektu.....	63
Tabulka 6 Rizika projektu	66
Tabulka 7 Statistika domácího násilí na seniorech	67

Seznam obrázků

Obrázek 1 Organizační struktura realizátorů projektu	56
Obrázek 2 Grafické vyjádření časové analýzy se zdůrazněním kritické cesty	61
Obrázek 3 Matice rizik	66

Seznam grafů

Graf 1 Analýza podílu nákladů jednotlivých činností na celku	64
--	----